

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Bc. Lucie Kobotová

*Problematika pěstounské péče realizované příbuznými
osobami*

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Ivana Knausová, Ph.D.

2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Problematika pěstounské péče realizované příbuznými osobami vypracovala samostatně, a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne 12. 4. 2015

.....

Děkuji PhDr. Ivaně Knausové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, za vstřícnost, cenné rady, podněty a připomínky.

V Olomouci dne 12. 4. 2015

.....

podpis studenta

ANOTACE

Tématem diplomové práce je náhradní rodinná péče se zaměřením na příbuzenskou pěstounskou péči. Cílem diplomové práce je shromáždit informace o pěstounské péči realizované příbuznými osobami a výzkumným šetřením pohlédnout na její úskalí, pozitiva a specifika.

V teoretické části diplomové práce je definována rodina, náhradní výchova, její specifikace, formy, vývoj, historie až po příbuzenskou pěstounskou péči, kde jsou popsány její výhody a nevýhody a hrozící rizika, které pramení z výchovy dětí příbuznými – pěstouny prarodiči.

V praktické části popisují realizaci výzkumného šetření, jehož cílem bylo prostřednictvím rozhovorů a případových studií zjistit úskalí, pozitiva a specifika příbuzenské pěstounské péče.

Klíčová slova

náhradní rodinná péče, pěstounská péče, příbuzenská pěstounská péče

ABSTRACT

The thesis deals with foster care with a focus on kinship foster care. The aim of this thesis is to gather information about foster care implemented related persons and the research was to look at the pitfalls and positives specifics.

The theoretical part of the thesis is defined by family, alternative education, its specifications, forms, evolution, history to the kinship foster care, which describes its advantages and disadvantages and imminent risks that stem from the education of children by relatives - grandparents, foster parents.

In the practical part describes the realization of the research whose aim was through interviews and case studies identify pitfalls and positives specifics of kinship foster care.

Keywords

substitute family care, foster care, kinship foster care

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 RODINA.....	10
1.1 Definice rodiny.....	10
1.2 Funkce rodiny.....	11
1.3 Poruchy rodiny.....	13
1.4 Poruchy rodičovství.....	14
2 NÁHRADNÍ VÝCHOVA.....	16
2.1 Charakteristika náhradní výchovné péče.....	16
2.1.1 Ústavní péče.....	17
2.1.2 Náhradní rodinná péče.....	22
3 VÝVOJ NÁHRADNÍ VÝCHOVY.....	28
3.1 Vývojové etapy náhradní výchovy.....	28
3.1.1 Období Řecka a Říma - středověk, osvícenství.....	28
3.1.2 Prvorepublikové období.....	29
3.1.3 Období po 2. světové válce - současnost.....	30
4 PĚSTOUNSKÁ PÉČE.....	32
4.1 Pojem pěstounská péče.....	32
4.2 Historie legislativní úpravy pěstounské péče v České republice.....	33
4.3 Průběh pěstounské péče.....	34
4.3.1 Zahájení a ukončení pěstounské péče.....	34
4.3.2 Formy pěstounské péče.....	35
4.4 Finanční zajištění pěstounů.....	37
5 PŘÍBUZENSKÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE	40
5.1 Pojem příbuzenská pěstounská péče.....	40
5.2 Péče prarodičů.....	40
5.3 Důvody vzniku příbuzenské pěstounské péče.....	41
5.4 Specifika příbuzenské pěstounské péče.....	42
5.4.1 Role sociálního pracovníka v příbuzenské pěstounské péči.....	43
5.4.2 Vztahové vazby příbuzenské pěstounské péče.....	44
5.5 Výhody příbuzenské pěstounské péče.....	45
5.6 Nevýhody a rizika příbuzenské pěstounské péče.....	46

5.7	Děti v příbuzenské pěstounské péči.....	47
5.7.1	Povinný vděk dítěte.....	47
5.7.2	Pocit úlevy.....	48
5.7.3	Pocit viny.....	48
5.7.4	Pocit strachu.....	48
5.8	Studie dětí žijících v příbuzenské pěstounské péči.....	49
PRAKTICKÁ ČÁST–VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ ZAMĚŘENÉ NA PŘÍBUZENSKOU PĚSTOUNSKOU PÉČI.....		50
6	ORGANIZACE A REALIZACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	50
6.1	Organizace výzkumného šetření.....	51
6.1.1	Realizace polostrukturovaných hloubkových rozhovorů.....	52
6.2	Realizace výzkumného šetření.....	54
6.2.1	Analýza získaných informací.....	54
7	ANALÝZA A VYHODNOCENÍ INFORMACÍ ZÍSKANÝCH VÝZKUMNÝM ŠETŘENÍM.....	55
7.1	Shrnutí informací ze všech získaných odpovědí.....	55
7.2	Vyhodnocení odpovědí získaných v průběhu výzkumného šetření.....	61
8	PŘÍPADOVÉ STUDIE.....	64
8.1	Případová studie č. 1.....	64
8.2	Případová studie č. 2.....	66
8.3	Případová studie č. 3.....	69
ZÁVĚR.....		72
SEZNAM ZDROJŮ A LITERATURY.....		74

ÚVOD

Tématem mé diplomové práce je problematika pěstounské péče, která je realizována příbuznými osobami. S problematikou dětí jsem se setkala během výkonu svého zaměstnání. Výkon státní správy v oblasti sociálně-právní ochrany dětí jsem přímo vykonávala. Ve zmíněné oblasti mě nejvíce zaujala problematika náhradní rodinné péče, potažmo pěstounství. Jedná se o stále aktuální téma, které po roce 2013 doznalo v praktické realizaci značných změn. O problematiku dětí projevují dlouhodobý zájem. Nadále sleduji nové trendy a vývoj sociálně-právní ochrany dětí. Problematika se mi stala velmi blízkou. Aktuálnost tématu a osobní zkušenost s daným problémem ovlivnila výběr tématu mé diplomové práce.

Cílem mé diplomové práce je shromáždit informace o příbuzenské pěstounské péči a pohlédnout na úskalí a pozitiva pěstounské péče realizované příbuznými osobami. Příbuzenská péče procentuálně převažuje nad ostatními formami pěstounství jako je klasická pěstounská péče, poručenství či svěření do péče jiné osoby. Vývoj je možné sledovat ze statistických údajů Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky. Proto se ve své **teoretické části** chci zaměřit na příbuzenskou pěstounskou péči, zdůraznit změny po roce 2013 a vyzdvihnout její negativa a pozitiva. Veškeré poznatky teoretické části diplomové práce následně využiji v její výzkumné části, která obsahuje popis kvalitativního výzkumného šetření, které bude realizováno rozhovory s vybranými respondenty. Zpracuji vícečetnou případovou studii konkrétních rodin, které doplním poznatky sociálních pracovníků vybraných oddělení sociálně právní ochrany dětí. **Cílem výzkumného šetření** je zjištění praktických informací o příbuzenské pěstounské péči a na základě těchto zjištěných informací vyvodit závěry o jejich specifických, úskalích a pozitivěch. Realizovanými rozhovory s respondenty poskytující péči dětem v pěstounské péči, ale i se sociálními pracovníky Oddělení sociálně-právní ochrany dětí a pomocí případových studií ukázat stinné stránky výchovy dětí prarodiči.

Struktura mé diplomové práce

Diplomová práce je tvořena částí teoretickou a praktickou. V prvních kapitolách teoretické části popisují specifika rodiny, věnují se náhradní výchově, konkrétně jejím formám, vývoji, legislativnímu začlenění. V dalších kapitolách blíže popisují

pěstounskou péči po roce 2013 zejména její finanční zajištění. Posléze se zaměřuji na výkon pěstounské péče vykonávané příbuznými osobami. Zmiňuji péči prarodičů, její důvody vzniku, specifika a vzájemné vazby pěstounů a dětí. Poslední kapitoly teoretické části věnuji výhodám a nevýhodám příbuzenské pěstounské péče, jejím rizikům, které plynou z výkonu pěstounství příbuznými osobami. Ve výzkumné části popisuji pomoci vybraných případových studií negativní a pozitivní stránky příbuzenské pěstounské péče. Pomoci rozhovorů s vybranými respondenty, sociálními pracovníky a analýzou konkrétních případových studií vyzdvihuji její úskalí, pozitiva, specifika a hledám shody.

TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Ve své diplomové práci se zabývám problematikou náhradní rodinné péče, konkrétně pěstounstvím, které vykonávají příbuzní. Jedná se o oblast sociálně právní ochrany dětí, kde předním hlediskem je zájem a blaho dítěte. Blaho dítěte je spojeno s rodinou, která by měla být místem bezpečí a uspokojení jeho základních potřeb. Vzhledem k tématu mé diplomové práce se chci v první kapitole věnovat obecněji rodině. Tématem se zabývají mnohé studie, které popisovaly vliv rodinného prostředí na dítě, psychickou deprivaci a další specifika související s nefunkční rodinou. Na tyto studie bych chtěla navázat a popsat pojetí, definici a význam rodiny, jak pro společnost, tak především pro vývoj dítěte. V této kapitole chci také vyzdvihnout poruchy rodičovství, přičemž chci zdůraznit, že čím je společnost vyspělejší, tím více se snaží vzniklé problémy řešit.

1.1 Definice rodiny

Rodina je základem společnosti a velmi úzce souvisí s jejím budoucím vývojem. Lze ji považovat za přirozené prostředí, kde probíhá zdárný vývoj dítěte. Jednoznačně je důležitá v životě člověka do jeho narození i po něm. Vymezit její definici není vůbec jednoduché. V mnoha odborných studiích lze nalézt celou řadu definic rodiny, které se liší nejen z pohledu vědních oborů. K pojmu rodiny odlišně přistupují i mnohé studie zabývající se stejným vědním oborem, které na rodinu nahlízejí z různých aspektů. Je možné hovořit o definici rodiny z pohledu psychologie, sociologie, práva či demografie. „Obecně je rodina považována za nejdůležitější společenskou skupinu, která je základním článkem sociální struktury. Vždy byla základní společenskou institucí zachovávající reprodukci společnosti a kontinuitu kulturního vývoje. Rodina je nejmenším dobrovolným společenstvím, jež odpovídá lidské přirozenosti. Byla a je prvním a základním socializačním a výchovným činitelem, důležitou ekonomickou jednotkou.“ (Kraus, 2013, s. 423). Můžeme ji definovat jako jednotku, kterou tvoří rodiče (biologičtí či nebiologičtí žijící v jakémkoli partnerském svazku), jiný člen rodiny (prarodič, příbuzný) a děti. (Matoušek, 2003). „V tradičnějším užším pojetí je za

rodinu považována skupina lidí spojená pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků – sňatek, adopce. V širším pojetí se za rodinu považuje skupina lidí, kteří se za rodinu deklarují na základě vzájemné náklonnosti.“ (Matoušek, 2003, s. 187). Představuje systém, kdy jednotliví členové jsou považováni za prvky systému pohybující se v neustálé interakci a vztazích. Jedná se o síť vztahů. Proto rodinu nemůžeme rozpoznat pouze na základě chování jednotlivce. Chování každého člena rodiny ovlivňuje další její členy. (Matějček, 1992). Rodina je „malou primární společenskou skupinou založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí, na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a uznané role vyplývající ze vzájemného soužití. Dále je založena na souhrnu funkcí, jež podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jedincům i celé společnosti.“ (Dunovský, 1986, s. 6).

1.2 Funkce rodiny

V životě každého člověka by rodina měla mít obrovský význam. Je místem, kde se dítě narodí, vyrůstá, roste a vyvíjí se za podpory svých rodičů. Rodiče o něj pečují a zajišťují jeho základní potřeby. Rodiče jsou zprostředkovateli procesu jeho socializace. V životě dítěte mají nezastupitelný význam. Dítě přebírá jejich vzorce chování, návyky. Společenství muže, ženy a jejich dětí plní v naší společnosti nezastupitelnou roli. Je základním kamenem společnosti. Plní důležité funkce, které se vyvíjí v návaznosti na společenské změny, kulturní faktory, které ovlivňují společenské postavení rodiny. „Rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti – je to především reprodukce obyvatelstva, a to jak reprodukce biologická, tak i kulturní.“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 79). Kvalitu rodinného života ovlivňují aspekty, jako jsou soudržnost, koheze, míra adaptability a rodinná komunikace. (Špatenková, Ševčík, 2011).

Rodina v minulosti plnila mnoho funkcí, které v moderní době již nenabývají takového rozměru. Některé funkce moderní rodina ztratila, jiné nabyly na významu. Z mnoha uvádím čtyři základní funkce rodiny uvedené ve studii Dunovského (1986, s. 16):

- Funkce biologicko - reprodukční
- Funkce ekonomicko – zabezpečovací
- Funkce emocionální
- Funkce socializačně - výchovná

„**Funkce biologicko - reprodukční a ekonomicko – zabezpečovací** byla v minulosti významnější než nyní, kdy funguje systém sociálních podpor a slabší členové rodiny nejsou tolik závislí na silnějších. V rámci **funkce socializačně výchovné** rodina poskytuje dítěti základní orientaci v okolním světě. Funguje jako regulátor nežádoucích činností. Specifická dynamika probíhající v rodině tvoří zcela jedinečné prostředí pro formování postojů ke světu, blízkému okolí a sobě samému. Vytváří též hodnotové orientace, tvoří základ pro formování vlastního já, koncepci vlastního života. V oblasti **emocionální funkce** je rodina jedinečná a nezastupitelná. Pokud je rodina dysfunkční, je právě tato oblast nejvíce zraňující. Rodina poskytuje všem svým členům uspokojení řady potřeb. Mezi jinými potřeby podpory, pomoci a přijetí, potřeby společných rituálů, společných plánů apod.“ (Výrosta, 1998, s. 327).

Široký výčet funkcí rodiny chci doplnit uvedením dalšího výčtu, který zahrnuje funkci **sociálně-reprodukční, kulturně-reprodukční, biologicko reprodukční, ekonomickou, terapeuticko-pečovatelskou, výchovně-vzdělávací a obrannou**. Uvedené rozlišení je pojímáno z velmi širokého úhlu, a to z pohledu prostředí, v němž dochází k socializaci jedince, ale i z pohledu společnosti jako součásti celku. (Reichel, 2008).

K plnění uvedených funkcí je potřeba přítomnost všech členů rodiny - jak dítěte, tak i obou rodičů. Celková atmosféra rodiny silně formuje osobnost dítěte. Chybí-li v rodině některý základní člen, může dojít k ohrožení vývoje dítěte deprivací. (Matějček, Langmeier, 2011). „S rozpadající se industriální společností se mění tlaky, které na rodinu působí natolik, že své základní funkce přestává plnit. Životní tempo, zvyšující se nároky a hlavně společensko-politická a ekonomická situace staví před rodinu nové úkoly, na které z minulosti nebyla zvyklá a ani připravená. Nefunkčních rodin v evropských zemích nevyhnutelně přibývá a současná společnost má jen omezené možnosti, jak vynutit na rodičích upřednostňujících své zájmy před dětmi, řádné plnění rodičovských povinností.“ (Kraus, 2013, s. 427). V případě rozpadu rodiny je důležité

udržet vzájemné vztahy mezi oběma rodiči a dítětem na nejvyšší možné úrovni, aby zůstalo zachováno co nejvíce z výše uvedených funkcí.

1.3 Poruchy rodiny

Poruchami funkcí rodiny lze chápat situace, kdy rodina z nějakého důvodu a v různé míře neplní základní požadavky a úkoly dané společenskou normou. Jsou vyjádřené očekáváním na adekvátní začlenění jejich členů do společnosti. Často se jedná o selhání individuálního člena rodiny, které se projeví nedostatečným plněním některé, některých či dokonce všech základních funkcí rodiny. Ve vztahu k dítěti je nejvýznamnější porucha funkce **socializačně výchovné**.

Příčin poruch rodiny vzhledem k dítěti je velké množství a jsou různého charakteru. Obvykle se vážou k jednotlivci, rodině či společnosti. Pramení z chyb jednotlivých členů systému, ale i jejich vzájemné interakce. Ve vztahu k dítěti jsou klasifikovány jako:

- objektivní (na vůli rodičů nezávislé)
- subjektivní (závislé na vůli rodičů)
- smíšené (Dunovský, 1999, s. 102)

Poruchy rodiny mohou souviset s jednou, několika či se všemi základními funkcemi rodiny. Jednotlivé poruchy jsou také vzájemně propojeny a mohou nabývat různé intenzity. Mohou být vratné nebo nevratné. (Dunovský, 1999). Kritériem hodnocení funkčnosti rodiny mohou být – základní potřeby rodiny (bydlení, soukromí, oblečení), funkční manželský vztah, funkční rodičovský systém a výchova dětí, komunikace mezi členy rodiny, širší sociální vazby (sousedé, přátelé). Dotazník funkčnosti rodiny se opírá o osm diagnostických kritérií, podle kterých je možné funkčnost rodiny diagnostikovat. Konkrétně se jedná o:

- stabilizaci rodiny
- složení rodiny
- sociálně-ekonomickou situaci
- osobnost rodičů
- osobnost sourozenců
- osobnost dítěte

- zájem o dítě
- péče o dítě (Dunovský, 1999, s. 106)

Typologie rodiny

Na základě výše zmíněného dotazníku a podle kvality naplňování výše uváděných funkcí je možné rozlišit rodiny:

- funkční
- problémové
- dysfunkční
- afunkční (Dunovský, 1999, s. 102).

Jestliže rodina plní všechny funkce, je možné hovořit o **funkční rodině**, která zajišťuje řádný vývoj dítěte. Za takovýchto okolností jsou v rodině dobré vzájemné vztahy, soudržnost, dobrá komunikace, sociální zázemí. Je zdůrazňován především význam soudržnosti rodiny zajišťující péči a ochranu jednotlivých členů. V některých rodinách se vyskytují menší výchovné problémy, pak se jedná o **problémové rodiny**. (Dvořáček, 2009, s. 119).

Existují další kritéria, podle nichž můžeme rozlišit typologii rodiny na **rodinu nukleární** (tvořena rodiči a dětmi), **rodinu rozšířenou** (tvořena nejen rodiči a dětmi, ale také blízkými příbuznými), **rodinu orientační** (rodina, ve které jedinec vyrůstá), **rodinu prokreační** (taková rodina, kterou si jedinec založí), **rodinu funkční** (plní své základní funkce), **rodinu dysfunkční** (některé funkce nejsou plněny, avšak rodina není ohrožena), **rodinu afunkční**. (Reichel, 2008).

1.4 Poruchy rodičovství

Rodičovství je naprosto přirozenou součástí života každého z nás. Objevuje se však mnoho negativních vlivů, které řádný výkon rodičovství ovlivňují. Poruchy rodičovství jsou popisovány jako situace, kdy rodiče nemohou, nechtějí či se neumějí postarat o své děti. Do těchto situací jsou zahrnovány i situace, kdy rodiče věnují svému dítěti nadměrnou pozornost. (Dunovský, 1999, s. 114). Problémy rodičovství je možné dále klasifikovat na následující situace:

- rodiče se o dítě nemohou starat,

- rodiče se neumějí či nedovedou o dítě postarat,
- rodiče se nechtějí o dítě starat,
- rodiče dítě týrají a zneužívají,
- rodiče se o dítě nadměrně starají. (Dunovský, 1999, s. 112).

Za nejčastější typy problémového rodičovství je považováno, když:

- je dítě hned po narození odvrženo, v extrémních případech likvidováno,
- rodiče si po porodu dítě ponechávají, ale nedochází k jeho plnému přijetí,
- velmi mladí rodiče,
- rodiče ve vyšším věku,
- dítě je od narození vychovááno pouze jedním rodičem,
- somatické poruchy,
- psychické poruchy. (Dunovský, 1999, s. 114, 118).

Poruchy rodičovství jsou rovněž specifikovány jako zanedbávání péče o dítě. Rodič nebere dostatečné ohledy na potřeby svého dítěte a na jeho momentální stav. To pak může zapříčinit buď jeho útlum nebo naopak hyperaktivitu. Chování rodiče zase může vést až k násilnému chování vůči dítěti nebo k jiné formě nevhodného zacházení s dítětem. (Matoušek, 2010).

2 NÁHRADNÍ VÝCHOVA

Problematika opuštěných dětí a potažmo dětí v náhradní výchově je nadále aktuálním a diskutovaným tématem. Byl to jedním z důvodů, proč se ve své diplomové práci zabývám příbuzenskou pěstounskou péčí a chci zdůraznit její význam, najít informace související s výkonem pěstounské péče příbuznými osobami.

V předchozí kapitole jsem vyzdvihla důležitost rodiny – její funkce a role ve společnosti. Zabývala jsem se jejími poruchami a rodičovstvím. Zdůrazňovala jsem funkčnost rodiny, kdy je zajišťován dobrý vývoj dítěte. V následující kapitole navážu na obecnou rovinu rodiny. Přiblížím náhradní výchovu – její formy, důvody umístění dětí do náhradní rodinné péče. Má diplomová práce souvisí s problematikou dětí v náhradní rodinné výchově, konkrétně výchovou dětí příbuznými, proto si v této kapitole chci povšimnout důležitosti rodinného prostředí na řádný vývoj dítěte.

2.1 Charakteristika náhradní výchovné péče

Výchova dětí a péče o jejich příznivý vývoj je především právem a povinností obou rodičů. Ne všichni rodiče se však chtějí nebo mohou o své děti starat. Mnoho dětí v naší společnosti nemůže z mnoha důvodů vyrůstat ve své původní rodině ani v blízkosti svých blízkých. Situace, kdy se dítě ocitá mimo svou vlastní rodinu, jsou různé. Souvisí s poruchami rodičovství, které zmiňuji výše ve své diplomové práci. V rodině, která neplní své základní funkce, je nutný zásah zvenčí. Dochází k omezení rodičovských práv a povinností, případně jsou rodiče soudem zbaveni rodičovských práv zcela. V okamžiku, kdy jde o ohrožení řádného vývoje dítěte, dochází k jeho odejmutí a zajištění jeho náhradní výchovy. V dané chvíli je třeba si uvědomit, že děti mají za sebou velmi těžkou životní dráhu. Je třeba hledat optimální formu náhradní výchovy.

Náhradní výchovu popisují mnohé studie. Zahrnuje formu péči o děti, které z různých příčin nemohou být vychovávány ve vlastní rodině. Ve většině případů jde o péči ústavní, kde děti setrvávají do dospělosti. (Matějček, 1999, s. 31). Je ji možné považovat za systém péče o opuštěné, osiřelé, ale i nějakým způsobem ohrožené děti. Problém osamělých, osiřelých dětí se naše společnost snažila řešit od pradávna. Souvisí

s vývojem lidské společnosti. Čím je naše společnost vyspělejší, tím důrazněji se snaží apelovat na danou problematiku.

V České republice pojem náhradní výchovné péče často zahrnuje všechny formy náhradní rodiny u dětí bez vlastního funkčního zázemí. (Matoušek, 2003). Mezi její instituty v České republice patří:

- **ústavní výchova**
- **náhradní rodinná výchova:**
  - osvojení
  - pěstounská péče
  - pěstounská péče na přechodnou dobu
  - poručenství
  - svěření do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče (Adopce [on line], 2010)

Do všech těchto forem náhradní výchovy může být dítě umístěno pouze na základě rozhodnutí soudu. Z platné legislativy vyplývá, že přednost má vždy péče rodinná před péčí ústavní, a proto je v prvořadém zájmu každého dítěte, které nemůže žít ve svém přirozeném prostředí, zprostředkování náhradní rodinné péče. Všechny formy náhradní výchovy se snaží vytvořit dítěti optimální prostředí, které bude uspokojovat jeho základní potřeby, a kde dítě nebude citově deprivováno. (Nadační fond J&T [on line], 2014).

Rozlišujeme tedy dvě základní formy náhradní výchovy o dítě – ústavní péči a náhradní rodinnou péči.

2.1.1 Ústavní péče

Ústavní péče je taková péče, která je poskytována klientům profesionály (případně také dobrovolníky) v ústavním zařízení. (Matoušek, 2003). Je považována za institucionální formu, která nesplňuje podmínku výchovy náhradními rodiči v přirozeném prostředí. Podmínky pro rozhodování o ústavní výchově jsou upraveny v zákoně č. 89/2012, Sb., občanského zákoníku a s ním souvisejícími předpisy. Příslušná obec podává návrh nebo podnět k soudu na nařízení ústavní výchovy. Soud však může řízení o ústavní výchově také zahájit i bez návrhu účastníků a nemusí se

těmito návrhy také řídit. Může tedy nařídit i jiný druh výchovy než je ústavní výchova. (Matoušek, 2011).

Soud nařizuje ústavní výchovu dítěti, kdy nemůže být zvoleno některé z forem náhradní rodinné péče. Je nařízena v případě, kdy je výchova dítěte vážně ohrožena a narušena a jiná výchovná opatření dle § 13 zákona č. 359/1999, Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů nevedla k nápravě. Ústavní výchova může být nařízena u nezletilého dítěte. Trvá od nařízení soudu do nabytí jeho zletilosti. V důležitých případech může být soudním rozhodnutím prodloužena o jeden rok po dosažení zletilosti dítěte do jeho 19 let. (zákon č. 89/2012, Sb., nový občanský zákoník).

Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte není možné zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní. (Matoušek, 2003). V případě, že rodiče jsou schopni zabezpečit řádný vývoj dítěte a řádně plní další povinnosti vyplývající z jejich rodičovské zodpovědnosti, jejich nedostatečné bytové nebo majetkové poměry nemohou být jediným důvodem pro nařízení ústavní výchovy. (§ 971 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., nového občanského zákoníku).

Dopady ústavní výchovy na dítě

Ústavní výchova se v České republice stala již od svého zavedení v 50. letech 20. století předmětem kritiky řady odborníků. V rámci zdravotnických zařízení pracovala celá řada klinických psychologů, kteří upozorňovali na špatný vliv kolektivních zařízení. Především je jí vytýkáno, že dlouhodobým pobytem v ústavním zařízení je dítě deprivováno, sociálně izolováno od své původní rodiny a může se u něj projevit syndrom ústavní závislosti. Problémem se zabývali i mnozí pediatři, a dětské psychologové. Jejich poznatky byly zpracovány v literatuře **Psychická deprivace v dětství**. (Matějček a kol., 2011). Psychická deprivace byla definována jako nedostatečné uspokojování základních psychických potřeb po určitou dosti dlouhou dobu. (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Výzkumy Matějčka a dalších byly výchozím impulsem pro prosazení názoru, že pro zdárný vývoj jedince má rodina rozhodující význam. Hlavním problémem v ústavním zařízení je **nestabilita hlavní rodičovské figury do tří let**, která je hlavním faktorem a

doslova psychicky mrzačí děti v ústavech. Jedná se především o citovou nestálost, převažující pocity prázdna či ztracenosti, anhedonii (ztráta potěšení z běžných aktivit), derealizační a depersonalizační syndromy (pocit, že neexistuji, že se mi vše jen zdá), neschopnost prožitku **flow** (neschopnost ponořit se do práce či do studia, neustálou úzkost, která je pudí neustále unikat z místa, kde právě jsou). Všechny tyto jevy se často shrnují právě pod výše zmíněnou citovou deprivaci a mají dopad na celý život dítěte. (Klimeš, 2013).

Hlavní úkol nás dospělých a potažmo i státu, je předejít tomuto ranému zmrzačení dětí. Jedna z možných cest je:

- **Upřednostňovat psychické rodičovství před biologickým**

Jedná se o princip, kdy má přednost rodič, ať hlavní či náhradní, který se o dítě doposud fakticky staral, případně ten, který je připraven se o dítě fakticky starat. Tedy máme-li dítě v porodnici a biologická matka není ochotna se o něj okamžitě postarat, tak buď seženeme profesionální pěstouny na přechodnou dobu, nebo dáváme dítě do adopce. Čas dítěte je prioritní. Bohužel současný trend je právě opačný, je to upřednostňování biologického rodičovství a to i v případech, kdy už se ani o rodičovství nedá mluvit. (Klimeš, 2013).

- **Jedna aktuálně sloužící vychovatelka**

Malé děti by měly mít jednu aktuálně sloužící vychovatelku, nebo profesionální pěstouny. Jedině tak se u ženy přirozeně a spontánně rozvine mateřské chování, kdy dítěti věnuje více času než jen přebalení a nakrmení. Naopak více dětí na jednu sloužící vychovatelku tyto sklony spolehlivě potlačují. Vychovatelka se tedy stává dítěti krmícím a přebalovacím strojem ne mateřskou osobou. (Klimeš, 2013).

Podmínky v ústavních zařízeních nedovolují poskytovat vždy kvalitní podporu na základě individuálních potřeb uživatelů, ochranu práv, ani jejich začlenění do běžného života. V této souvislosti je hovořeno o transformaci (deinstitucionalizaci) sociálních služeb tak, aby odpovídaly potřebám jejich uživatelů. (Kavka, 2013). Nové práce ukazují, že poškození dítěte vychovávaného v ústavu lze zmírnit přiblížením ústavní výchovy výchově rodinné, dokonalým personálním vybavením, organizačním uspořádáním na malé skupiny. Není to však snadné a na způsob nápravy nepanují shody. Jedna tendence jde úpravou dosavadních ústavů (jejich vnitřní reformou), druhá žádá radikální

přestavbu celého ústavnictví. (Matějček a kol., 2011). Po účinnosti zákona č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony (v účinnosti od 1. 1. 2013) se ústavní péče posunula na poslední místo z možných variant umístění pro dítě odebrané z biologické rodiny. Myšlenkou MPSV a dalších orgánů je postupně zrušit zařízení poskytující ústavní péči a nahradit je profesionálními pěstounskými rodinami a rodinami, které by poskytovaly pěstounskou péči na přechodnou dobu. (Bubleová, 2013).

Legislativní ukotvení ústavní výchovy

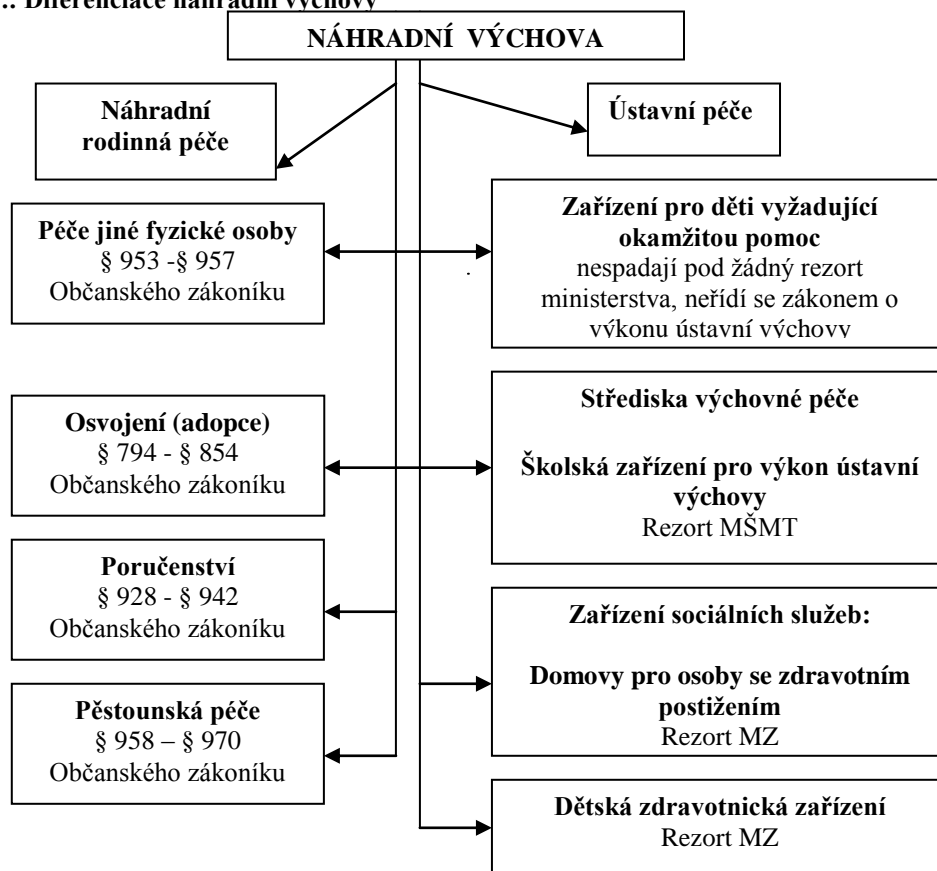
Výkon ústavní výchovy spadá v České republice do kompetence tři různých rezortů – Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva zdravotnictví a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Mimo systém zařízení, ve kterých je vykonáván výkon ústavní výchovy, stojí **Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc**. Jedná se o relativně nově vzniklá zařízení, která nespádají do gesce žádných z uvedených ministerstev. Tato zařízení mají přednost před výchovou ústavní.

Dle legislativního rámce je ústavní výchova výchovným opatřením, kterým se zabývá soud v občanskoprávním řízení. Od 01. 01. 2014 v souvislosti s nabytím účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., nového občanského zákoníku, v platném znění, došlo v oblasti nařizování ústavní výchovy k důležitým změnám. Ústavními zařízeními, v nichž může být vykonávána ústavní výchova podle § 971 zmíněného zákona, jsou **Školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy**, **Střediska výchovné péče** zřizována Ministerstvem školství tělovýchovy a mládeže ČR, dále pak **Domovy pro osoby se zdravotním postižením** (dříve ústavy sociální péče) podle § 48 odst. 4 ve spojení s § 88 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění a konečně **Dětské domovy pro děti do tří let věku** (dříve též kojenecké ústavy) podle § 43 a 44 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, v platném znění, které se postupně mění na **Dětská centra** nabízející větší paletu ambulantních a terénních služeb.

V oblasti poskytování ústavní a ochranné výchovy přináší zákon č. 333/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související

zákony řadu zásadních změn. Předně se jedná oblast institucionální i preventivně výchovné péče. Nová koncepce počítá s rozšířením sítě Středisek výchovné péče zřizovaných MŠMT jako detašovaných pracovišť při již existujících zařízeních. Tato střediska zajišťují preventivně-výchovnou péči pro děti, žáky a studenty s rizikem vzniku a vývoje poruch chování, přičemž poskytují svou intervenci také rodičům (zákonným zástupcům) nebo ve škole. Střediska vykonávají vysoce specializovanou činnost. Jsou pobytové, ambulantní a celodenní. Ambulantní střediska doporučují klientům umístění do pobytových služeb. Musí tedy znát charakter, atmosféru a pracovníky stacionářů. Pro toto vše je nezbytná provázanost a účinná koordinace těchto zařízení. Dle § 13a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a § 93 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, v platném znění je pobyt ve Středisku výchovné péče nařízen soudem jako forma výchovného opatření. Předpokládá se rozšiřování sítě středisek, především ambulantních, a ve větší míře se počítá i s rozšiřováním nabídky služeb celodenních (stacionářů). (MŠTM, 2015). Pro snadnější orientaci v problematice náhradní výchovy uvádím schéma č. 1.

Schéma č. 1.: Diferenciace náhradní výchovy

Zdroj: vlastní, zpracováno dle zdrojů (MPSV, MŠMT, MZ [on line]2015)

2.1.2 Náhradní rodinná péče

V současné době systém náhradní rodinné péče pouze ojediněle řeší případy skutečně osiřelých dětí, kterým oba rodiče nebo jeden z nich zemřel. V naprosté většině se setkáváme s životními osudy takzvaně sociálně osiřelých dětí, které mají matku a otce nebo alespoň jednoho z nich, ale ti se o ně nemohou, nechtějí nebo neumějí starat. Ve všech těchto situacích jsou děti přednostně svěřovány do péče širší rodiny nebo do péče osob, které dítě zná. Teprve druhou volbou je vždy hledání osob, které dítě nezná a které jsou ochotny a schopny dítě přijmout do své rodiny. (Středisko náhradní rodinné péče [on line], 2013).

Náhradní rodinnou péčí se rozumí péče o dítě, které je vychováváno jinými osobami než biologickými rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Je jí možno definovat jako vícero samostatně uspořádaných, na sebe navazujících a vzájemně se podmiňujících dočasných opatření, která nahrazují osobní péči o nezletilé dítě v případech, kdy rodiče ji nezabezpečují anebo zabezpečit nemohou. (Středisko náhradní rodinné péče [on line], 2013).

Nejčastější formy náhradní rodinné péče jsou **osvojení a pěstounská péče**. K těm méně častým formám patří **poručenství, svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pěstounská péče na přechodnou dobu**. (Adopce [on line], 2010). Každá forma náhradní rodinné péče „má svá silná a slabá místa, má své přednosti a svá specifická úskalí, má určité rozpětí svých indikací i kontraindikací. Neplatí tu hodnocení a kategorizace ve smyslu lepší – horší, nýbrž jiné, osobité, specifické, v určitém konkrétním případě vhodné či méně vhodné.“ (Matějček, Bubleová, Kovařík, Severová, Vágnerová, 1999, s. 45). Jednoznačně dobře fungující rodina ať už vlastní nebo nevlastní má vliv na příznivý vývoj dítěte. Důležitých je několik proměnných – kvalita prostředí, důvody příchodu dítěte do rodiny nebo věk. (Škoviera, 2007).

Legislativní ukotvení náhradní rodinné péče

Nabytím účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., nového občanského zákoníku, v platném znění (účinnost od 1. 1. 2014), byl zároveň zrušen zákon o rodině č. 94/1963 Sb., v původním znění. Rodinné právo včetně různých institutů náhradní rodinné péče upravuje zmíněný zákon ve své druhé části. Zásadní změnou je přenesení rozhodovací pravomoci v záležitostech náhradní rodinné péče na soud. V některých aspektech doplňuje

obecnou úpravu zákona č. 89/2012 Sb., nového občanského zákoníku norma speciální, kterou je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Formy náhradní rodinné péče

Jednotlivé formy náhradní rodinné péče (osvojení, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, poručnictví, svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby) se od sebe v zásadních rysech liší, a to finančním zajištěním, vznikajícím vzájemným vztahem mezi dítětem a přijímajícími osobami, manžely, jednotlivci či partnery apod.

- **Svěření dítěte do péče jiné osoby než rodiče.**

Je prvním z institutů náhradní rodinné péče, který přichází do úvahy v okamžiku, kdy se o dítě z různých důvodů rodiče nestarají. Při výběru vhodné osoby dá soud zpravidla přednost příbuznému dítěte, ale může to být i někdo jiný, kdo je dítěti blízký, k němuž má dítě vytvořený citový vztah. Dítě zůstává v původní rodině nebo u známých osob. Soud svěří dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba se svěřením dítěte do své péče souhlasí a vyžaduje to zájem dítěte. Osoba, do jejíž výchovy má být dítě svěřeno, musí poskytovat záruku zdárné výchovy dítěte. Osobám, kterým je dítě do výchovy svěřováno, soud vymezí, rozsah jejich práv a povinností vůči dítěti. Dítě může být svěřeno i do společné péče manželů. (Středisko náhradní péče [on line], 2013).

Tento institut je upraven § 953 až § 957 zmíněného zákona č. 89/2012 Sb., nového občanského zákoníku, v platném znění. Jedná se o zastupování v běžných záležitostech. Svěření dítěte do péče jiné osoby je považováno za krátkodobé řešení situace, jako je:

- nemoc nebo uvěznění rodičů,
- jejich nezletilost,
- svěření dítěte do péče prarodičů.

Pokud soud nestanoví jinak, je rodičům dítěte zachována rodičovská zodpovědnost, z níž jim vyplývá i vyživovací povinnost po celou dobu, kdy je dítě svěřeno do péče jiné fyzické osoby. Pokud není možné rodičům stanovit výživné, není možné dítě svěřit do péče jiné fyzické osoby. Rodiče jsou nadále zákonnými zástupci dítěte. Svěřené dítě i ustanovená osoba či manželé jsou pod pravidelným dohledem orgánů sociálně-právní

ochrany dětí. Tento institut náhradní rodinné péče je stanoven, pokud existuje reálný předpoklad, že se dítě do své původní rodiny vrátí. (MPSV [on line], 2013).

- **Osvojení**

Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní za účelem vzniku nové rodiny pro nezletilé dítě. Rozhoduje o ní na návrh soud. Je nově vnímáno jako forma rodičovství, nikoli jako náhradní péče o dítě. Z hlediska legislativy je považováno za nejvyšší, ale i nejdokonalejší formu náhradní rodinné péče. Do osvojení je dítě přijímáno manžely, ve výjimečných případech jednotlivcem na základě rozhodnutí soudu. Mezi osvojeným dítětem a osvojitelem vzniká stejný vztah jako mezi rodiči a dětmi. Příbuzenský poměr vzniká i mezi osvojencem a příbuznými osvojitele. Zákonnými zástupci již nejsou biologičtí rodiče, ale právě osvojitelé, kteří nabývají vůči osvojenému dítěti rodičovskou zodpovědnost a jsou jeho zákonnými zástupci. Veškerá práva a povinnosti mezi osvojeným dítětem a jeho biologickou rodinou zcela zanikají. (§ 794 až § 854 zákona č. 89/2012 Sb., nového občanského zákoníku).

Novinkou v současné legislativě je osvojení zletilého, není-li to v rozporu s dobrými mravy. Podrobně osvojení zletilého upravuje ustanovení § 846 až § 854 zákona č. 89/2012, Sb., nového občanského zákoníku, v platném znění. (Adopce [on line], 2010). V minulosti to možné nebylo a v případě osvojování dítěte, které mělo staršího zletilého sourozence, docházelo z hlediska právní stránky zpřetrhání příbuzenských vazeb a rozdělení původní rodiny. (Ryšávková, Benátčáková, Prudíková, Korbel, 2014). Osvojenec získává na žádost osvojitele nové jméno, příjmení a rodný list. Mezi osvojencem a osvojitelem by měl být vždy přiměřený věkový rozdíl. (Matějček, Kolouchová, Bubleová, Kovařík, Benešová, 2002). Současná legislativa uvádí, že až na výjimky nesmí být menší než 16 let. (§ 803 zákona č. 89/2012 Sb., nového občanského zákoníku).

Osvojit lze pouze dítě, které je právně volné. Právně volným je dítě, pokud je splněna alespoň jedna z následujících uvedených podmínek:

- rodiče dali souhlas s osvojením,
- rodiče byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti,
- soud vyslovil nezájem rodičů. (Matějček a kol, 2002, s. 15).

Soud nemůže rozhodnout o osvojení, dokud není realizována tzv. předadopční péče, která by měla dle současné legislativy trvat půl roku. Současná legislativa rovněž stanoví povinnost osvojitelů – nyní již nových rodičů – informovat dítě o osvojení, a to nejpozději do zahájení povinné školní docházky (§ 836 zákona č. 89/2012 Sb, nového občanského zákoníku). Pokud se nepodaří najít dítěti novou rodinu v České republice, existuje možnost **mezinárodního osvojení**, které se řídí Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení. Úmluva byla přijata na konferenci v Haagu 29. 5. 1993, v ČR platí od 1. 6. 2000. V ČR se mezinárodním osvojením zabývá Úřad pro mezinárodní ochranu dětí. (MPSV [on line], 2013).

Oproti pěstounské péči, o níž se budu zmiňovat v další kapitole, osvojení (adopci) mnohem častěji zvažují bezdětné páry, které touží po vlastním dítěti a chtějí tak naplnit vlastní rodičovskou roli. Jednoznačně by tito lidé upřednostnili vlastní dítě, ale po celé řadě zklamání, které bylo způsobeno nepodařenými pokusy o dítě (umělé oplodnění), berou adopci jako poslední variantu mít vlastní rodinu. (Zezulová, 2012).

- **Poručenství**

Poručenství je ustanoveno soudem pokud:

- rodiče zemřeli,
- rodiče byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti,
- výkon rodičovské zodpovědnosti rodičů je pozastaven – rodiče nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu.

Poručník je zákonným zástupcem dítěte. Zastupuje ho ve všech záležitostech. Má vůči dítěti stejná práva a povinnosti jako rodič. Má v plném rozsahu rodičovskou zodpovědnost, kterou nemají rodiče dítěte. (MPSV [on line], 2013). Poručník však nemá k dítěti vyživovací povinnost. Má nárok na všechny dávky státní sociální podpory jako pěstoun. Pokud to není v rozporu se zájmy dítěte, soud jmenuje poručníkem toho, koho doporučili rodiče. Pokud osoba doporučená rodiči výkon poručenství odmítne, soud jmenuje někoho z řad příbuzných nebo blízkých dítěti. Pokud taková osoba není, soud jmenuje poručníkem jinou fyzickou osobu. Soud musí zjistit, že její jmenování není v rozporu se zájmy dítěte. (§ 931 zákona č. 89/2012 Sb., nového občanského zákoníku). Poručenství zaniká dosažením zletilosti poručenice, nebo uzavřením manželství starší šestnácti let manželství. Dále poručenství zaniká zproštěním nebo odvoláním poručníka soudem. Soud zproští poručníka funkce na jeho návrh, nebo ho odvolá,

jestliže se stane pro výkon funkce poručníka nezpůsobilým nebo porušuje své povinnosti. V případě rozvodu manželů, kteří byli ustanoveni do funkce poručníků společně, soud vždy v konkrétním případě posoudí, zda je v zájmu dítěte, aby tuto funkci vykonávali nadále oba rozvedení manželé. Buď jim funkci ponechá, nebo jednoho z nich poručenství zproští. Poručenství zaniká také osvojením nezletilého, nebo nabytím právní moci rozhodnutí, kterým se ruší omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti alespoň u jednoho z rodičů. Poručenství zaniká v těchto případech bez zvláštního rozhodnutí soudu a poručník je povinen podat závěrečný účet o správě majetku nezletilého. Funkce poručníka zaniká také v případě, že poručenec nebo poručník zemře. V případě smrti poručníka ustanoví soud nového. (Opatrovnictví a adopce [on line], 2010).

- **Pěstounská péče**

Pěstounská péče je dalším institutem náhradní rodinné péče. Jedná se o formu garantovanou a kontrolovanou státem. Stát dítěti zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení a odměňuje přiměřeným finančním obnosem ty, kteří se ho ujali. (Matějček a kol., 1999). Finanční podpora pěstounů je zajištěna dávkami pěstounské péče dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů. Nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče pěstounovi. Pěstounská péče má přednost před péčí o dítě v ústavní výchově. Soud může svěřit dítě do pěstounské péče i na přechodnou dobu. (§ 958 zákona č. 89/2012 Sb., nového občanského zákoníku). O této formě pěstounské péče se zmiňuji v následujících kapitolách.

Pěstounskou péčí nevzniká mezi dítětem a pěstounem příbuzenský vztah. Pěstoun zastupuje dítě pouze v omezeném rozsahu. Při zásadních rozhodnutích (výběr školy, plánované lékařské zákroky) je nutný souhlas rodičů, jakožto jeho zákonných zástupců. Vzniká rozhodnutím soudu a zaniká nabytím zletilosti dítěte. Ze závažných důvodů ji soud může zrušit.

Zprostředkování svěřeni dítěte do pěstounské péče v ČR zajišťují dle § 20 odst. 2 písm. a) zákona o sociálně-právní ochraně dětí krajské úřady. Zásadním rysem pěstounské péče je fakt, že děti vyrůstající se svými pěstouny znají své rodiče. Rodič může požadovat dítě zpět do své osobní péče. Pro snadnější orientaci v zásadních

institutech náhradní rodinné péči uvádím schéma č. 2: rozdíly mezi pěstounskou péčí a osvojením.

Schéma č. 2: Rozdíly mezi pěstounskou péčí a osvojením

Pěstounská péče	Osvojení (neboli adopce)	Poručnictví	Svěření dítěte do péče jiné osoby než rodiče.
Do pěstounské péče jsou umísťovány hlavně děti, které nemohou být adoptovány, často starší děti či sourozenci.	Do osvojení jsou umísťováni hlavně novorozenci	Děti jsou svěřovány do péče toho, koho doporučili rodiče v případě, pokud to neodporuje zájmům dítěte	Dochází k tomu, v situaci, kdy výchova a péče rodičů je z nějakých důvodů nedostačující.
Pěstouni nejsou zákonnými zástupci dítěte	Osvojitelé (adoptivní rodiče) jsou zákonnými zástupci dítěte.	Poručník je zákonným zástupcem dítěte	- zastupování dětí v běžných záležitostech - rodiče jsou nadále zákonnými zástupnými zástupci dítěte
Dítě má biologické rodiče, kteří mohou mít nadále rodičovskou odpovědnost.	Biologičtí rodiče nežijí nebo nemají rodičovskou odpovědnost	Biologičtí rodiče nežijí nebo nemají rodičovskou zodpovědnost v konkrétních případech, v nichž to ustanovil soud	Pokud soud nestanoví jinak, je rodičům zachována rodičovská zodpovědnost - rodiče mají vyživovací povinnost
Pěstouni nemají vyživovací povinnost.	Osvojitelé mají vyživovací povinnost.	Poručník nemá povinnost vychovávat dítě ani vyživovací povinnost	Osoba pečující nemá vyživovací povinnost
Dítě nemá práva biologického potomka (např. dědění).	Dítě má stejná práva jako biologický potomek.	Mezi poručníkem a dítětem nevzniká biologický vztah	_____
Pěstounská péče může být jen na přechodnou dobu	Osvojení je „na doživotí“.	Poručnictví je pouze na přechodnou dobu – zaniká odvoláním poručníka, zletilostí dítěte, navrácením rodičovské zodpovědnosti, osvojením dítěte, smrtí poručníka	Jedná se o krátkodobé řešení, jako je nemoc nebo uvěznění rodičů, nezletilost rodičů či z důvodů svěření dítěte do péče prarodičů.
Pěstouni pobírají finanční příspěvky.	Osvojitelé nepobírají žádnou zvláštní odměnu.	Pobírá stejné dávky jako pěstoun	Finanční odměny upravuje zákon o sociálně právní ochraně dětí
S pěstounskou rodinou je v pravidelném kontaktu sociální pracovník.	Osvojitelé nejsou ze zákona v kontaktu se sociálním pracovníkem.	Poručník musí dávat k soudu zprávu o hospodaření	S rodinou spolupracuje sociální pracovník

Zdroj: vlastní, zpracováno dle zdrojů (Pěstouni [on line], 2014)

3 VÝVOJ NÁHRADNÍ VÝCHOVY

Ve své diplomové práci popisuji příbuzenskou pěstounskou péči, která je jednou z forem náhradní rodinné péče. Jednotlivé její formy prošly stejně jako celá oblast náhradní výchovy dlouhým vývojem. Má velmi dlouhý a historický základ. Její počátek sahá až do starověkého Řecka a Říma. Abych doplnila další informace související s náhradní výchovou a podívala se na dané téma obecněji, chci v následující kapitole poskytnout pohled na jednotlivé mezníky historického vývoje péče o opuštěné děti. Z dostupné literatury a dalších dostupných zdrojů chci najít důležité oblasti pro mou diplomovou práci a upozornit na změny, kterými náhradní výchova prošla.

3.1 Vývojové etapy náhradní výchovy

Péče o opuštěné děti souvisí s historickým vývojem, kulturou a celkovým vývojem společnosti od pradávna. Náhradní výchova má velmi dlouhý a historický základ. Přijetí cizího dítěte za vlastní a schopnost o něj pečovat je pro člověka naprosto přirozené. (Matějček a kol., 1999, s. 15). Historický vývoj náhradní výchovy lze rozdělit do několika fází. První fází je období **Řecka a Říma**, druhou fází představuje **středověk a novověk až do konce 18. století po období osvícenství**. Následující století je dalším obdobím, které navazuje na období **první republiky**. Posledním obdobím je období **po druhé světové válce**. (Matějček a kol., 1999).

3.1.1 Období Řecka a Říma - středověk, osvícenství

V období Řecka a Říma se poprvé objevuje instituce placených kojných, které přetrvávají až do období středověku i osvícenství. Kojné a chůvy byly běžnou součástí služebnictva panovnických dvorů, ale i mnohých šlechtických sídel. Bylo zcela běžné, že tyto kojné vychovávaly dítě po dobu dvou let, po jejímž uplynutí původní rodina přeživší dítě přijala zpět. Je nutné podotknout, že přeživší dítě bylo spíše výjimkou nežli pravidlem. (Matějček a kol., 1999, s. 26). Po třicetileté válce, kdy bylo velké množství opuštěných a osiřelých dětí a byla spousta dětí, která z různého důvodu potřebovala pomoci, vznikaly první sirotčince a nalezince. Vznikem nalezinců byl často řešený problém opuštěných dětí. Pomoc opuštěným dětem byla spíše náhodná, roztržitá, většinou zaměřena na nezákladnější pomoc – pomoc při zachování života dětí, které by

jinak nepřežily. Byla poskytována jednotlivci či dobrovolnými institucemi – většinou církevními. (Langmeier a kol., 2006). V této době byl založen jeden z nejstarších ústavů – Vlašský špitál, který poskytoval ochranu opuštěným dětem a svému účelu sloužil po 200 let. (Středisko náhradní rodinné péče [on line], 2013).

V době osvícenství placené kojné a chůvy existují nadále. Dostává se jim však úředního názvu – pěstouni. Kromě soukromé iniciativy se tu angažuje už i stát svými úředními orgány. Ke své kojné odcházejí děti na venkov velmi brzy po narození, jak ze svých rodin, tak i z nalezinců. Na venkově u kojných panují ubohé ekonomické a hygienické poměry. Dítě v tomto prostředí pobývá, ne dva roky, nýbrž šest let. (Matějček a kol. 1999, s. 26). Instituce kojných je považována za předstupeň pěstounské péče, kdežto institut nalezinců je historicky spojován s osvojením – adopcí.

Až do hromadného zřizování nalezinců na konci 18. století v době osvícenství se vývoj zastavil. V průběhu 19. století špatné podmínky pro zdravý vývoj dítěte pokračují. Svědčí o tom, skutečnost, že sotva 15 % nalezenců se dožije stáří 10 let. Úmrtnost kojenců v sirotčincích byla v té době značně vysoká. Primář pražského nalezince uvádí v roce 1882 celkovou úmrtnost nalezineckých dětí v prvním roce života většinou mezi 50–70 % dětí, ale v některých letech (1850–1863) dokonce až 80–100 % . (Langmeier a kol., 2006, s. 25).

3.1.2 Prvorepublikové období

V posledních letech Rakouska-Uherska došlo v péči o nalezené děti ke značnému zlepšení, které vyvrcholilo v období první republiky po roce 1918. Postupně docházelo ke zlepšování hygienických podmínek. Byly stanoveny nové zásady hygieny, které byly dodržovány při výživě dětí, při zajištění karantény, při očkování, při zajištění separovaných boxů apod. Tato hygienická opatření úmrtnost dětí značně snížila. Dětská úmrtnost se přiblížila průměru v tehdejší společnosti. Důležité bylo i zřízení komise – tzv. České zemské komise pro péči o mládež, která byla založena v roce 1908. První světová válka podnítila budování nových ústavů. Důvodem bylo mnoho sirotků a opuštěných dětí. (Langmeier a kol., 2006). „V roce 1931 stát spravoval šedesát dětských domovů, které byly určeny k dočasnému víceméně ozdravnému pobytu opuštěných či ohrožených dětí. Kapacita nepřesahovala dvacet míst, takže si

zachovávaly určitý rodinný ráz. Po krátkém pobytu a po vyřízení soudních formalit se děti vracely buď zpět do vlastních rodin, nebo byly vyhledávány vhodné rodiny pěstounské či adoptivní, v nejhorším případě přecházely do ústavu pro starší děti nebo do zařízení pro mládež úchylnou.“ (Matějček a kol., 1999, s. 28).

3.1.3 Období po 2. světové válce – současnost

Po 2. světové válce pěstounská péče dosahovala značných úspěchů. Stávající úspěchy vycházely, jak z teoretických poznatků z pedologie (věda o dítěti), tak z jejich praktických zkušeností. Největší změny v náhradní výchově můžeme zaznamenat po druhé světové válce, a zvláště po roce 1948. V padesátých letech dvacátého století z důvodu politických a nové ideologie docházelo ke zřizování kolektivních ústavů. (Veselá, Hrušáková, Padrnos, Schelle, Zezulová, Štefancová, 2005). Všechna zařízení, která dosud užívala status nalezinců, byla přejmenována na – **ústavy péče o dítě**. Byl zcela zničený a zlikvidovaný dřívější propracovaný systém péče o ohrožené děti. Všechna dobročinná sdružení ukončila svou činnost. Ze dne na den byla zlikvidována pěstounská péče a přes pět tisíc dětí se ocitlo bez domova. V roce 1950 byly kromě příbuzenské pěstounské péče zrušeny všechny formy pěstounské péče. (Matějček a kol., 1999, s. 30). Důvodem bylo převzít výchovu o opuštěné děti podle tehdejšího Sovětského svazu, který upřednostňoval výchovu dětí ke kolektivnímu citění. Proto začaly být opuštěné děti vychovávány ve velkých ústavech, které byly zřizovány v konfiskovaných budovách (zámky, rezidence, lázně apod.). Nově budované ústavy byly kontrolované a řízené státem, odstupňované podle věku dětí. V šedesátých letech byla tato kolektivní výchova značně kritizována ze stran dětských psychologů a pediatrů. Završením náhradní výchovy bylo současné pojetí péče o děti, které jsou vychovávány mimo svou biologickou rodinu. Stanovenou koncepci definoval zákon o rodině z roku 1963 a zákon o pěstounské péči roku 1973. Oba jmenované zákony byly základem legislativní ochrany o opuštěné děti. Zmíněná legislativa diferencovala přístup k systému náhradní rodinné péče. Pěstounská péče je v současné době považována za krátkodobé řešení na rozdíl od minulosti. Současná legislativa jednoznačně stanovuje, že výchova dítěte v rodině má jednoznačně přednost před výchovou ústavní (§ 959 zákona č. 89/2012 Sb., nového občanského zákoníku). Zmíněné vyplývá, jak z platných právních předpisů, tak i z mezinárodních smluv.

Zájem dítěte má dle Úmluvy o právech dítěte přednost před zájmem rodičů. (Bubleová, Benešová, 2006).

4 PĚSTOUNSKÁ PÉČE

V předchozích kapitolách jsem věnovala pozornost náhradní výchově, jejím formám a legislativnímu začlenění v ČR. Snažila jsem tímto způsobem začlenit do tohoto systému pěstounskou péči potažmo její zvláštní pěstounskou péči prarodičů či jiných členů širší rodiny. Protože se v mé diplomové práci věnuji příbuzenské péči, chci v následující kapitole blíže seznámit i s klasickou pěstounskou péčí, která s tématem souvisí. Chci tak na dané téma pohlédnout ze širších souvislostí a přiblížit informace o dané problematice.

4.1 Pojem pěstounské péče

Pěstounská péče je v pořadí druhou formou náhradní rodinné péče. Blíže jsem se tímto obecným pojmem zabývala v předchozích kapitolách mé diplomové práce. V této kapitole doplním, že pěstounská péče je upravena zákonem č. 89/2012 Sb., novým občanským zákoníkem, v platném znění, zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Mezi různými formami náhradní rodinné péče zaujímá základní postavení. Za osvojením zastává hned druhé místo. Je vhodným typem výchovy dětí, které nejsou právně volné. Stát pěstounskou péčí umožňuje přijetí dítěte do rodiny, které nemůže být osvojeno a zároveň nemůže vyrůstat ve své původní biologické rodině. Jedná se o mnohé děti s různými handicapy, které vyžadují zvýšenou pozornost a péči. Vzhledem k tomu, že pěstouni nemají k dítěti vyživovací povinnost, stát jim na jejich péči přispívá. O dávkách pěstounské péče a o dalším finančním zajištění pěstounů se budu zmiňovat v další kapitole. Důležitým faktem je, že děti mohou být kontaktovány svými biologickými rodiči. Pokud jsou rodiče zbaveni rodičovské zodpovědnosti, toto právo jim zaniká. Přesto je nutné si uvědomit, že tento institut umožňuje řešit situaci, kdy rodiče nejsou schopni se o své dítě postarat. Jedná se obvykle o krátkodobé řešení situace. Děti se mohou po vyřešení problémů vrátit ke svým biologickým rodičům. Poměr mezi osvojením a pěstounskou péčí (z pohledu počtu svěřených dětí), je zhruba 2:1. V pěstounské péči je zhruba třetina dětí, které byly svěřeny do náhradní rodinné péče. (Holowczaková, 2009).

4.2 Historie legislativní úpravy pěstounské péče v České republice

Pěstounská péče – tzv. pěstounství – bylo původně pojmenováno **schovanstvím**. Od roku 1812 bylo upraveno v § 186 Obecného zákoníku občanského. Dle této legislativy mohli rodiče kdykoli svěřit své dítě do péče pěstouna. Pokud by však došlo k omezení práv takového dítěte, museli rodiče s pěstounem uzavřít smlouvu, kterou musel schválit soud. (Dobrá rodina [on line], 2014-2015).

V období první republiky byla pěstounská péče členěna do čtyř základních oblastí:

- **Pěstounská péče nalezenecká** – Výběr pěstounů a dohled nad péčí o svěřené děti zajišťoval ústav na základě tzv. ústavního poručení, děti byly svěřeny nejčastěji manželům pouze do určitého věku. Zpočátku se jednalo o dítě do deseti let, později až do šestnácti let.
- **Pěstounská péče řízená a kontrolovaná Okresními péčemi o mládež** – Státní orgán disponující výkonnou mocí pečoval o opuštěné děti, zajišťoval pěstounskou péči ať už zdarma nebo za plat více než patnácti tisícům dětí.
- **Pěstounská péče v tzv. koloniích** – Myšlenka rodinných kolonií, jejíž podstatou bylo svěření dítěte několika rodinám.
- **Pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny** – Je jediným typem pěstounské péče, který přetrval z období první republiky. Je ho možné považovat za základ příbuzenské pěstounské péče. (Matějček a kol., 1999, s. 30).

Po roce 1950 pěstounství z československého právního řádu zmizelo. O důvodech jsem se již zmiňovala v předchozí kapitole. Tento právní institut nebyl obsažen ani v zákoně č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ani v zákoně č. 94/1963., Sb. o rodině v původním znění. Pěstounství bylo zpět do legislativy navraceno až v roce 1973 zákonem č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, který byl později nahrazen zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Základní právní úprava pak byla obsažena v § 45a-45d zákona č. 94/1963, Sb., o rodině, v původním znění. (Dobrá rodina [on line], 2014-2015). Od roku 2014 je pěstounská péče primárně upravena v § 958 až § 970 zákona č. 89/2012, Sb., nového občanského zákoníku, v platném znění. Zde bych se odkázala na uvedené schéma č. 1.

4.3 Průběh pěstounské péče

Vše začíná podáním žádosti o pěstounskou péči. Důležitou součástí celého procesu je skutečnost, kdy se žadatelé pro pěstounskou péči rozhodnou. Motivace žadatelů o pěstounskou péči, je nejen touha po dítěti, ta by měla být prioritní, ale i jiné motivační prvky, které mohou být stejné jako u osvojení. Nejsou výjimkou žadatelé, kdy pěstounská péče je motivací pro následné osvojení, protože žadatelé nechtějí čekat několik let, až jim soud svěří dítě, které je vhodné pro institut osvojení. (Zezulová, 2012). Zmíním ještě i další motivaci některých žadatelů, tou je finanční stránka pěstounské péče. Tento motivační faktor je velkým rizikem a konkrétní žadatele je vhodné do evidence nezařadit. (Gabriel, Novák, 2008). „Pěstounská péče má být o dítěti a jeho potřebách, ne o systému a jeho prioritách.“ (Goodyer, 2011).

4.3.1 Zahájení a ukončení pěstounské péče

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu. Dítě může být svěřeno do péče jednotlivce nebo do pěstounské péče manželů. Zásadní hmotně – právní hledisko je zájem dítěte, které označuje fakt, že náhradní rodiče se vybírají pro dítě nikoliv dítě pro rodiče. Pokud je dítě svěřováno do pěstounské péče ve věku, kdy je schopno samo posoudit situaci, je brán důraz na jeho vyjádření. Zájem dítěte je zakotven v § 959 zákona č. 89/2012 Sb., nového občanského zákoníku, v platném znění. Často je pěstounská péče vnímána jako krátkodobá. Pěstoun pečuje o dítě po dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě. Upřednostňuje se osobní péče o dítě příbuznými nebo osobou blízkou. (Brandejsová, Benešová, 2004).

V obecné rovině pěstounská péče trvá do zletilosti dítěte, případně do jeho 26 let, pokud se dítě soustavně připravuje na budoucí povolání na střední nebo vysoké škole. (Brandejsová a kol., 2004). Pěstounskou péči lze zrušit na návrh pěstouna. Právo na podání návrhu na zrušení pěstounské péče má i orgán sociálně-právní ochrany dětí v případě, že se u dítěte vyskytly závažné výchovné problémy nebo v případě, kdy pěstouni nedostatečně zajišťují výchovu dítěte. (Pěstouni [on line], 2009).

Ve sledovaném období v roce 2013 dochází k nárůstu pěstounské péče (viz. schéma č. 3). Vývoj pěstounské péče v roce 2014 zatím patrný není, protože statistické údaje zatím nejsou k dispozici.

Schéma č. 3: Vývoj pěstounské péče

Pěstounská péče 2013	Počet osob, které mají svěřeno alespoň jedno dítě do pěstounské péče			
	K 1. 1. sledovaného roku	ve sledovaném roce přibylo	ve sledovaném roce ubylo	celkem k 31. 12. sledovaného roku
	10253	2563	1399	11417

Zdroj: Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2013, (MPSV [on line], 2013)

4.3.2 Formy pěstounské péče

Stejně jako u náhradní rodinné péče má pěstounská péče několik forem či druhů. Dle současné legislativy je možné pěstounskou péči rozlišit na **dlouhodobou** a **krátkodobou** neboli pěstounskou péči na přechodnou dobu.

- **Dlouhodobá pěstounská péče**

V rámci dlouhodobé pěstounské péče je dítě pěstounům svěřeno na předem neznámou dlouhou dobu. Často se však jedná o dobu až do zletilosti dítěte, protože v dohledné době nemusí být možný jeho návrat do původní rodiny. (Pěstounská péče [on line], 2015).

- **Pěstounská péče na přechodnou dobu**

Je považována za nejranější typ pěstounské péče. Zmíněný institut vešel v České republice v platnost k 1. 6. 2006. Jedná se o státem podporovanou individuální formu péče. Nezletilým dětem by měla být poskytována pouze po nezbytně krátkou dobu v domácnostech pěstounů. Dítě je pěstounům svěřeno na dobu dočasnou, maximálně na jeden rok. Jedná se o přechodné období, ve kterém si biologičtí rodiče upravují své podmínky tak, aby se k nim dítě mohlo vrátit zpět, a v případě, kdy se to nepodaří či to není možné, je dítěti vyhledána dlouhodobá péče (adopce, pěstounská péče). Důvody, pro které může být dítě umístěno do domácnosti pěstounů, stanoví zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. (Pěstounská péče na přechodnou dobu [on line], 2009). Jde o svěření dítěte na dobu:

- po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat,
- po jejímž uplynutí lze dát souhlas rodiče s osvojením,
- na dobu do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba. (§ 27a, odst. 7 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Pěstounská péče na přechodnou dobu je tudíž „dočasnou péčí o děti, u kterých je vysoká pravděpodobnost rychlého trvalého řešení – buď v dlouhodobé formě náhradní rodinné péče (osvojení, popř. dlouhodobá pěstounská péče), nebo návratu do původní rodiny. Jedná se o jedinou formu náhradní rodinné péče v současné legislativě, která umožňuje prevenci citové deprivace a současně respektuje práva biologické matky (rodičů).“ (Zezulová, 2012 s. 174-175). Zákonem č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů se upřesňuje výkon tohoto druhu péče a částečně zlepšuje pozici pěstounů při výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu. Jednou ze zásadních změn je, že jim nově za výkon pěstounské péče na přechodnou dobu náleží plat, a to i v době, během které pěstounskou péčí neposkytují. Jeden z pěstounů na přechodnou dobu je stabilně doma a je stále připraven přijmout dítě, které potřebuje dočasnou péči. Specifikum této péče je ve schopnosti rodiny intenzivně spolupracovat, jak s biologickou rodinou, případně s vybranou rodinou náhradní, tak i s úřady. Pro pěstounskou péči na přechodnou dobu jsou zpravidla vybírány rodiny, které již mají děti odrostlé nebo alespoň staršího věku. (Pěstounská péče [on line], 2015).

V souvislosti s pěstounskou péčí na přechodnou dobu je často hovořeno o profesionální pěstounské péči vykonávané právě profesionálními pěstouny. Profesionální pěstoun je považován za profesionála, který je kompetentní k tomu, aby dítě vedl a staral se o něho. Podstatou profesionální péče je poskytovat dítěti daleko více než je pouze základní péče. Dítě potřebuje péči a vedení. (Temple-Plotz, Stricklett, Baker, Sterba, 2002, s. 33). U dočasné pěstounské péče se v podstatě jedná o zajištění potřeb dítěte, o které rodina pěstouna pečuje do té doby, než se původní rodina stabilizuje a dítě se může vrátit domů. (Šporcová, Winkler, 2003).

Pěstounskou péči na přechodnou dobu je možné dělit dle mnoha kritérií. Nejdůležitější je její členění dle **pěstounů se vztahem k původní biologické rodině** (prarodiče, příbuzní, kamarádi, sousedé apod.) a dle **pěstounů beze vztahu k původní biologické rodině**. U prvního typu je nutné si uvědomit, proč biologičtí rodiče selhávají. Pokud je důvodem špatná výchova prarodičů, není rozumné dát dítě do stejného prostředí. V opačném případě je uvedený typ pěstounské péče na přechodnou dobu jednoznačně jednodušší. Zachovávají se širší rodiny, vazby i identita rodu. (Klimeš, 2005).

Obecně u pěstounů platí, že se jedná o osoby, které jsou bezdětné nebo už své děti vychovaly, případně nadále vyrůstají v jejich rodině. (Matějček a kol., 1999). Dle příbuzenského vztahu lze obecně pěstounskou péči členit na pěstounskou péči vykonávanou:

- příbuznými
- prarodiči
- jinými příbuznými
- cizími osobami

Současná legislativa hovoří o osobě v evidenci a osobě pečující. **Osobou pečující** je fyzická osoba odpovědná za výchovu dítěte, která:

- je pěstounem (nikoli na přechodnou dobu),
- byla do dosažení zletilosti dítěte jeho pěstounem nebo poručníkem, a to po dobu, po kterou má nezaopatřené dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- které je dítě před rozhodnutím soudu o svěřením dítěte do pěstounské péče rozhodnutím soudu nebo orgánu sociálně-právní ochrany dočasně svěřeno do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem, a to po dobu trvání takové péče (tj. osoba, která má dítě v tzv. předpěstounské péči),
- která je poručníkem dítěte, jestliže o dítě osobně pečuje,
- má v osobní péči dítě, k němuž nemá vyživovací povinnost, a to po dobu, po kterou probíhá soudní řízení o ustanovení této osoby poručníkem.

Osobou v evidenci je fyzická osoba, která může vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. (MPSV [on line], 2013).

4.4 Finanční zajištění pěstounů

Zákonem č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony mají pěstouni nově nárok na celou řadu podpůrných služeb. O jaké služby se jedná, se dozvíme konkrétně v § 47a zmíněného zákona. Jde například o právo na odborné poradenství, na poskytnutí pomoci při zajištění péče o svěřené dítě, na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci nebo o právo na zprostředkování nebo zajištění možnosti zvyšovat si znalosti v oblasti výchovy a péče o dítě.

Druhy finanční podpory poskytované pěstounům

Ve své práci jsem již uvedla, že pěstouni dostávají za svou péči odměnu. V souladu se zákonem č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony má na odměnu pěstouna nárok, osoba v evidenci, osoba pečující či poručník. Odměna pěstouna je 8000 Kč/měsíčně (hrubého) u jednoho dítěte svěřeného do péče nebo 12 000 Kč/měsíčně u dvou dětí svěřených do péče, případně 20 000 Kč/měsíčně u tří dětí (u každého dalšího se odměna zvyšuje o 4 000 Kč). Pěstouni také dostávají měsíční příspěvek na úhradu potřeb dítěte, který se pohybuje v závislosti na věku dítěte od 4500 do 6600 Kč. U dětí s vážným zdravotním postižením se částky zvyšují. Zmíněný zákon upravuje dávky pěstounské péče, které jsou určeny ke krytí nákladů svěřených dětí, na odměnu pěstouna a na další náklady s touto péčí spojené. Jedná se o následující dávky pěstounské péče:

- Příspěvek na úhradu potřeb dítěte
- Odměna pěstouna
- Příspěvek při převzetí dítěte
- Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla
- Příspěvek při ukončení pěstounské péče (MPSV [on line], 2013).

Pokud je osobou pečující prarodič nebo praprarodič dítěte a má-li v péči jedno nebo dvě děti, které nejsou závislé na pomoci jiné fyzické osoby ve II., III. nebo IV. stupni dle zákona č. 108/2006, Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, náleží jim odměna pěstouna pouze v případech hodných zvláštního zřetele, zejména s ohledem na jejich sociální a majetkové poměry s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte či dětí. Pokud prarodič či praprarodič pečuje o dítě závislé na péči jiné fyzické osoby v různém stupni závislosti či má v péči tři nebo více dětí, na odměnu pěstouna má z pohledu legislativy nárok. (MPSV [on line], 2013). O dávkách pěstounské péče rozhodují krajské pobočky Úřadu práce České republiky. Místní příslušnost se řídí místem trvalého bydliště žadatele (osoba v evidenci, osoba pečující, zletilé dítě). Pro snadnější orientaci uvádím schéma č. 4, kde pro doplnění uvádím i finanční zajištění u jiných forem náhradní rodinné péče.

Schéma č. 4: Dávky pěstounské péče a pro jiné formy náhradní rodinné výchovy

Dávky pro pěstouny a poručníky	Dávky pro osvojitele a při svěřeni dítěte do výchovy jiné osoby než rodiče <ul style="list-style-type: none"> V těchto případech není nárok na zvláštní dávky, avšak je nárok na dávky, které jsou za určitých podmínek dostupné i všem ostatním rodičům
Příspěvek při převzetí dítěte (výše podle věku dítěte, jednorázová dávka)	Porodné
Příspěvek na úhradu potřeb dítěte (výše podle věku a zdravotního stavu dítěte, měsíční dávka)	Peněžitá pomoc v mateřství
Odměna pěstouna (výše podle počtu a zdravotního stavu svěřených dětí, měsíční dávka)	Rodičovský příspěvek
Příspěvek na zakoupení motorového vozidla (výše max. 70 % kupní ceny, max. 100 000 Kč, pouze pokud má pěstoun v pěstounské péči alespoň 3 děti)	Přídavek na dítě
Příspěvek při ukončení pěstounské péče (25 000 Kč, jednorázová dávka pro dítě ke dni jeho zletilosti)	Další finanční pomoc připadá v úvahu, pokud se jedná o dítě s postižením, např.: Příspěvek na mobilitu Příspěvek na zvláštní pomůcku Příspěvek na péči Průkaz osoby se zdravotním postižením a některé benefity, které z něj vyplývají
Dávky jsou vypláceny prostřednictvím úřadů práce – pracovišť státní sociální podpory.	Dávky jsou vypláceny ze systému státní sociální podpory dle zákona 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře, dle zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám ze zdravotním a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů a v souladu se zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů prostřednictvím úřadu práce – jeho krajských poboček

Zdroj: vlastní, zpracováno dle zdrojů (MPSV [on line], 2013)

5 PŘÍBUZENSKÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE

V předchozí kapitole jsem se věnovala pěstounské péči, s níž úzce souvisí výchova dětí příbuznými, která je bezesporu jiná než klasická pěstounská péče, kterou jsem se zabývala v předchozích kapitolách. Protože cílem mé diplomové práce je shromáždit co nejvíce informací o příbuzenské pěstounské péči, budu se v následující kapitole věnovat konkrétní výchově dětí v péči příbuzných. Protože větší část pečujících tvoří prarodiče, zaměřím se právě na výchovu dětí prarodiči. Zmíním její specifika, důvody jejího vzniku a další související skutečnosti. Budu se zabývat jejími výhodami ale i riziky a v závěru popíšu příbuzenskou péči z pohledu dětí.

5.1 Pojem příbuzenská pěstounské péče

Příbuzným vykonávající roli náhradního rodiče může být teta, strýc, prarodič, sourozenec, ale i vzdálenější příbuzný. Pěstounská skupina příbuzných je tudíž značně různorodá. Proto se příbuzenská pěstounská péče liší nejen v závislosti na roli, kterou příbuzný v rodině zastává, ale i dle vztahu, jaký zaujímá k dítěti. (Uhlířová, Hrdinová, Krupičková, Hanušová, Štětková, Petranová, 2010). Obvykle se jedná o případy, kdy dítě nemůže vyrůstat ve své biologické rodině, a příbuzní skýtají záruku řádného vývoje dítěte. Značnou část pečujících příbuzných tvoří prarodiče. Péče prarodičů zaujímá v naší společnosti nezastupitelné místo. Převažuje nad pěstounskou péčí vykonávanou cizími osobami, což jasně vyplývá ze stanovených čísel, které uvádím ve schématu č. 5. Proto se péčí prarodičů budu věnovat obšírněji.

Schéma č. 5: Vztah pěstounů k dítěti v pěstounské péči

Pěstounská péče 2013	prarodiče	jiný příbuzní	cizí
	5640	1796	3822

Zdroj: Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2013, (MPSV [on line], 2013)

5.2 Péče prarodičů

Prarodiče jsou považováni za první a nejúčinnější záchytnou síť v případě, pokud rodinám jejich dětí hrozí nějaké nebezpečí. V případě, že selžou biologičtí rodiče, jsou zpravidla prarodiče prvními, kdo je ochoten vnoučatům obětavě pomáhat. (Matějček,

Dytrych, 1999, s. 110). V minulosti byla role prarodičů často podceňována. Přesto jsou to právě oni, kdo mimo biologických rodičů utváří dítěti socializační vazby s okolím a mnohdy jsou nedílnou součástí života dětí ještě předtím, než začnou pečovat o svá vnoučata, pokud nefunguje nukleární rodina.

Je obvyklé, že prarodiče pomáhají svým vnoučatům překonat obtížné období, kterým je pro ně rozvod rodičů, problémy ve škole, apod. Mnohdy pomáhají svým dětem s výchovou svých vnuků, velmi často jsou jím oporou a často tak upevňují uvolněné rodinné vztahy. Není výjimkou, že prarodiče v nepřítomnosti rodičů zastupují svým vnukům roli vychovatele či usměřovatele. Zprvu je na výchovu dítěte příbuznými potažmo prarodiči obecně pohlíženo pozitivně, co se týká chování dítěte jeho psychického vývoje a dalšího budoucího rodinného zázemí. Další úhel pohledu je pozitivní postoj příbuzných ke zdravotním problémům dítěte. Myšleno ve vztahu ke znalosti rodinných zdravotních potíží, rodinné predispozice apod. Příbuzenská pěstounská péče nabízí pro dítě větší stabilitu. (Farmer, Moyers, 2008).

5.3 Důvody vzniku příbuzenské pěstounské péče

Příbuzenská pěstounská péče z pohledu prarodičů vzniká **náhle**. Prarodiče potažmo jiní příbuzní se stávají pěstouny okamžitě bez jakékoliv přípravy, čemuž často předchází komplikovaná rodinná situace. Pro prarodiče a i pro další příbuzné je velmi těžké se na vzniklou situaci adaptovat. Také rodinná situace bývá velmi komplikovaná. Většinou jde o vyústění dlouhodobých problémů v rodině, kde děti doposud vyrůstaly. Finanční zázemí prarodičů není ve většině případů připraveno na přijetí jednoho či většího počtu dětí. Prarodiče často žijí pouze ze svého důchodu, většinou nemívají možnost přivýdělku. Prarodiče bývají traumatizováni hned dvakrát – nesou si „vinu“ za to, že jejich vlastní děti selhaly jako rodiče a trápí se tím, že svěřené děti (jejich vnoučata) musejí vyrůstat s lidmi o generaci staršími. Celkově jde tedy o velkou psychickou, fyzickou i finanční zátěž. (Občanské sdružení Rozum a cit [on line], 2011).

Dítě obvykle přichází do běžně fungující rodiny, která má svá daná pravidla. Situace vzniká bez jakékoli přípravy. Je tudíž zřejmé, že jak příbuzný – pěstoun, tak i dítě potřebují určitý časový odstup, jak se vzniklou situací adaptovat. Podmínkou pro dobré

fungování nově vzniklé rodiny jsou kvalitní mezilidské vztahy mezi nukleární a širší rodinou. Situace, které souvisí se vznikem příbuzenské pěstounské péče, konkrétně přiblížím.

Za nejčastější důvody, pro které je dítě umístěno do péče svých příbuzných, jsou vzniklé tragédie v rodině. Vznikají **náhle, nečekaně**:

- Náhlé úmrtí z důvodu nemoci či nehody rodiče(ů),
- Úmrtí jednoho z partnerů, které vede k tomu, že druhý partner situaci nezvládá a dítě či děti opouští.

Další situace, které souvisí se vznikem příbuzenské péče, vznikají **pozvolna**. Jejímú vzniku předcházela péče o nemocného rodiče dítěte a prarodiče či jiní příbuzní byli obvykle již dříve zapojeni do péče o dítě (Šance dětem [on line], 2014).

Další skutečnosti, díky nimž se dítě ocitne v péči svých příbuzných, uvádí ve své publikaci Hanušová, Jeníčková, Uhlířová (2009, s. 5). Zmiňují následující situace:

- mládí a nezralost matky – z důvodu svého raného věku a nezralosti péči o své dítě nezvládá,
- odebrání dítěte vlastním rodičům, kteří žijí sociálně patologickým způsobem života,
- psychiatrická diagnóza rodičů nebo jednoho z rodičů
- rodič nebo oba rodiče jsou ve výkonu trestu
- u vlastních rodičů se projevila patologická závislost na drogách či alkoholismus.

5.4 Specifika příbuzenské pěstounské péče

Chci zdůraznit další skutečnosti, které jsou pro výše zmíněný typ péče o dítě specifické. V případě svěřování dítěte do péče příbuzných, potažmo prarodičů jsou jejich předpoklady pro péči o dítě posuzovány přímo soudem. Pečující osoba musí skýtat záruky řádné péče, mít bydliště na území České republiky a souhlasit se svěřením dítěte do péče. V daných kritériích se Česká republika inspirovala v zahraničí. Shoda panovala u základních povinných kritérií, která posuzovala vhodnost či nevhodnost pečující osoby. Jedná se o:

- Pozitivní morální charakter příbuzného a jakékoli jiné dospělé osoby žijící v domácnosti,

- Splnění stejných podmínek jako u tzv. zprostředkované péče,
- Čistý trestní rejstřík budoucího pečovatele a osob žijících ve stejné domácnosti,
- Schopnost naplňovat všechny potřeby dítěte,
- Doba trvání vztahu mezi dítětem a budoucím pečovatelem,
- Povinná kontrola domácnosti sociálním úřadem pro posouzení vhodnosti. (Child Welfare Information Gateway [on line], 2013).

Soud rozhoduje vždy individuálně, zabývá se vazbami dítěte na tuto osobu a řídí se především nejlepším zájmem dítěte. Dle svého uvážení si soud může vyžádat různé podklady, např. informace o ekonomických a sociálních poměrech příbuzného, o jeho zdravotním stavu, o schopnosti rodiče platit výživné atd.

Protože zde zmiňuji různá specifika příbuzenské pěstounské péče, v souvislosti s péčí prarodičů zmíním její velmi podstatný a zásadní rys. Prarodič je spojen s celým rodinným příběhem, objevují se témata jako pocit viny a selhání, nedůvěra pracovníkům signalizovaná zatajováním některých důležitých informací, ale i snaha vše napravit a o vnoučata se postarat co nejlépe. Podobně jako pečující sourozenec má i prarodič potíží ujasnit si, kým pro dítě je – rodičem, nebo prarodičem? Tato otázka se nabízí hlavně tam, kde například babička vychovává vnouče od útlého věku. Je možno tolerovat oslovování babičky „mami“, je však třeba vést prarodiče k tomu, aby dítěti sdělovali pravdu a ono vždy vědělo, že „toto je moje babička, i když ji oslovuje jako mámu“ (Nadační fond J&T [on line], 2014).

5.4.1 Role sociálního pracovníka v příbuzenské pěstounské péči

Svou opodstatněnou roli má v příbuzenské pěstounské péči sociální pracovník, který pravidelně s pěstounskou rodinou pracuje. Při návštěvě v rodině sleduje dítě v domácím prostředí, kde se dítě projevuje spontánně a přirozeně. Pozoruje interakce jednotlivých členů rodiny a chod domácnosti, jak se pěstouni zapojují do péče o děti, kdo z nich je důslednější, jak jsou vymezeny hranice. Sleduje reakci dítěte na zájem či nezájem náhradních rodičů a jak rychle a s jakou intenzitou k nim přilnulo“ (Gabriel, Novák, 2008, s. 144). Při práci s příbuznými se doporučuje, aby sociální pracovník pozdvihнул to, co příbuzní ve výchově dítěte udělali správně než upozorňovat pouze na chyby

pěstouna. Velmi důležité je, aby sociální pracovník podporoval a pomáhal rozvíjet kvalitní vztah mezi dítětem a pěstounem – příbuzným. (Ziminski, 2007).

Protože se v této kapitole zabývám specifiky příbuzenské pěstounské péče, chci uvést i poznatky sociálních pracovníků, s nimiž jsem se měla možnost setkat. Novela zákona o sociálně právní ochraně dětí ze dne 7. listopadu 2012 platná od 1. 1. 2013 (zákon č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon o sociálně právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony) přinesla pěstounům větší finanční podporu. Sociální pracovníci městského obvodu Moravská Ostrava a Přívoz se vyjádřili, že se často setkávají s případy, kdy prarodiče potažmo příbuzní zneužívají situace. Prarodiče se mnohdy dostaví požádat o pěstounskou péči, přestože dítě má své biologické rodiče a situaci lze vyřešit svěřením dítěte do výchovy jiné fyzické osoby dle § 953 - § 957 zákona č. 89/2012, Sb., nového občanského zákoníku, v platném znění. Prarodiče jsou negramotní, nezvládají základní sociální dovednosti. Novela zákona o sociálně právní ochraně dětí umožňuje prarodičům i ostatním příbuzným, aby při svěřování dítěte do své péče neprocházeli velmi zdlouhavým a obtěžujícím procesem zprostředkování. Nepodstupují psychologické vyšetření. Mohou tak přijmout dítě do své péče bez procesu zprostředkování, které je běžné u klasické pěstounské péče. Negativem je fakt, že vznikají situace, kdy prarodič není vhodnou osobou pro výchovu dítěte. Novela zákona však vyzdvihuje příbuzného, pokud o péči dítěte projeví zájem a je to v zájmu dítěte. U všech těchto situací vyvstává otázka, co je zájmem dítěte. Je pak na zvážení soudu, jak danou situaci posoudí. Jednou z možností, jak dle sociálních pracovníků uvedeného městského obvodu soud situaci řeší je, že nesvěří dítě do pěstounské péče, ale postupuje dle § 953 - § 957 zákona č. 89/2012, Sb., v platném znění.

5.4.2 Vztahové vazby příbuzenské pěstounské péče

Vztahové vazby mezi příbuzným a dítětem v rámci příbuzenské pěstounské péče jsou specifické. Specifikem může být přemíra lásky a shovívavosti ze strany prarodičů (Gabriel, Novák, 2008), ale i mezigenerační překážky s ohledem na větší věkový rozdíl mezi prarodičem a dítětem, na prožité životní situace, odlišné postoje ke vzdělávání, ke zdravotnímu stavu či jiným životním zkušenostem. Za další lze považovat jinou orientaci v technologii moderní společnosti, odlišné představy o etických, morálních

hodnotách či důstojnosti. Jedná se o počátek vztahových problémů mezi jednotlivými generacemi. Často hovoří o generační propasti, která vede k mnoha nedorozuměním. Další specifika vztahových vazeb příbuzenské pěstounské péče souvisí s okolnostmi, za jakých péče o dítě v rodině vzniká. (Jirásková, 2005).

5.5 Výhody příbuzenské pěstounské péče

V případě příbuzenské pěstounské péče vykonávané prarodiči dítě nebývá odtrženo od svých dosavadních rodinných vazeb a zůstává se svými příbuznými. Je pro něho velmi zatěžující, pokud se přestěhuje daleko od domova, příbuzných, přátel, což je běžné u osvojení, či ústavní výchovy (Farmer, Moyers, 2008). Výhodou péče prarodičů je vztah s dítětem, vzájemná znalost, často také útěcha pro děti v náruči babiček a dědečků. Za zásadní výhodu lze považovat:

- Dlouhodobý vztah mezi dítětem a příbuzným,
- Znalost a stálost prostředí,
- Stálost širších vztahů,
- Rodinná identita,
- Zachování vztahu s vlastním rodičem (Nadační fond J&T [on line], 2014).

Podstatným a specifickým prvkem, který vnáší jisté pozitivum do příbuzenské pěstounské péče je utváření identity dítěte a kontinuita rodinné kultury (Gibbs, Müller, 2000). Péče příbuzných posiluje u dítěte pocit identity a sebeúcty, která pramení z poznání jejich rodinné historie a kultury. V samotné rodině posiluje víru ve vlastní rodinné příslušníky, kteří jsou považováni za zdroje podpory a opory. Příbuzenská pěstounská péče snižuje trauma dítěte, kterému se dítě nevyhne, když vstupuje do péče cizí osoby. Podstatná je znalost rodiny, která dítěti usnadňuje jednodušší přechod do péče příbuzných. (Messing, 2006).

5.6 Nevýhody a rizika příbuzenské pěstounské péče

V předchozích kapitolách diplomové práce jsem zmínila, že prarodiče vykonávající pěstounskou péči jsou v jistém směru finančně znevýhodněni. Vše je odůvodněno tvrzením, že prarodič má vůči svému potomkovi zákonnou vyživovací povinnost.

Přestože vykonává pěstounskou péči, nemůže nárokovat jednu z pěstounských dávek – **odměnu pěstouna**, pouze v případě, které jsem již zmínila v předchozí kapitole. Uvedené neplatí pro nikoho jiného z pěstounů, včetně příbuzných z řad pobočné linie (sourozenci, strýcové, tety). Novela zákona tudíž prarodiče v jistém směru omezuje, ostatní pěstouny zvyhodňuje.

Zásadní nevýhodou příbuzenské pěstounské péče bývá nejistota, která plyne ze zdravotního stavu prarodiče a z jejich vyššího věku. Další faktory, které se objevují při péči o dítě prarodičem je horší zdravotní stav, nižší psychická odolnost a právě výše uvedený nižší finanční příjem.

Rizika příbuzenské pěstounské péče

Výchova dítěte prarodiči je spojena s možnými riziky, za něž lze považovat opakování nevhodných výchovných postojů využívaných v minulosti. Jedná se o poměrně častý problém v rámci příbuzenské péče vykonávané prarodiči. Vzhledem k tomu, že v případě svěřením dítěte do péče prarodičů se neprovádí odborné posuzování jejich schopností a podmínek pro péči a tyto osoby neprocházejí odbornou přípravou, hrozí riziko, že jsou děti umísťovány k příbuzným, kteří sami nemuseli zvládnout výchovu svých potomků. Řetězí se tak nevhodný způsob chování, opakují se stejné chyby. Existují případy, kdy byly prarodiči v minulosti pro zanedbávání odebrány jeho vlastní děti nebo byl dokonce prarodič pachatelem trestného činu (u osob blízkých se bezúhonnost nedokládá, vše závisí na posouzení soudu). (Gibbs, Müller, 2000).

Objevující se poznatky, kdy pečující příbuzní jsou často neochotni spolupracovat s podpůrnými organizacemi a institucemi, jsou důkazem toho, že není možné problému opakujících se špatných vzorců výchovy v rámci přímé linie – prarodič a rodič – dítě zabránit. (Gibbs, Müller, 2000).

Zásadní rizika příbuzenské pěstounské péče lze shrnout do zásadních oblastí:

- Opakování nevhodné péče,
- Nedostatečné výchovné schopnosti,
- Příbuzný v krizi,
- Nedostatek síly a zdraví,
- Narušené vztahy v širší rodině,

- Utajování závažných informací v průběhu příbuzenské péče (Nadační fond J&T [on line], 2014)

Z empirických výzkumů však vyplývá, že pozitivní vlivy příbuzenské pěstounské péče výrazně převažují nad těmi negativními. (Gibbs, Müller, 2000).

5.7 Děti v příbuzenské pěstounské péči

Dítě vyrůstající u svých příbuzných může ke vzniklé situaci přistupovat rozdílně. Je nutné si uvědomit, že dítě je příjemcem rozhodnutí svých příbuzných. Kromě ztráty svého rodiče se tak musí vyrovnat s rozhodnutím svého nového pečovatele a mnohými změnami (změna školy, kamarádů, bydliště, osobních věcí, postele a hraček apod.). Dítě pak na novou situaci může reagovat několika způsoby: **povinný vděk, zmatenost, pocítění úlevy či naopak pocity viny a strachu nebo pocit ztráty a truchlení.** (Uhlířová, Hrdinová, Krupičková, Hanušová, Štětková, Petranová, 2010).

5.7.1 Povinný vděk dítěte

První situací, v níž se dítě může ocitnout, je **vděk dítěte**, který cítí ke svým příbuzným. V této situaci si dítě uvědomuje špatnou péči svého biologického rodiče i to, že prarodiče či příbuzní si ho vzali a přijali ho do své rodiny. Vzpomíná na časté stěhování, na alkohol svých rodičů, na exekutory apod. Dítě je pak svým příbuzným potažmo prarodičům vděčné. Mnohdy se stává, že příbuzný dítěti předhazuje jeho neutěšenou situaci než ho přijali do své rodiny. Dítě se pak snaží situaci nějak odčinit, a to například dobrým a bezproblémovým chováním, dobrými známkami, nevyjádřením svých přání a tužeb. Nehovoří ani o svých rodičích, protože cítí, že to v nové rodině není žádoucí, přestože na své rodiče myslí a vzpomíná. Děti tak často žijí dvojím životem, kdy se chovají jiným způsobem před příbuzným, který ho vychovává a v jeho nepřítomnosti, kdy dává volný průběh svým tužbám a přáním.

5.7.2 Pocit úlevy

Když se dítě ocitne v nové rodině svých příbuzných, objevuje se u něj **pocit úlevy**. Dítě je tak unaveno přístupem své původní rodiny, kde může být i týráno, že si oddychne, pokud žije u svých příbuzných. Zažívá pocit bezpečí, který nikdy předtím

neznalo. Uvědomuje si, že může zůstat na stejném místě, mít stejné kamarády, nemusí si zvykat neustále na cizí lidi kolem sebe. Vědí, že si může zvykat na myšlenku mít někoho rád. Důsledek je ten, že děti již nejsou tak často nemocné a za tyto trvalé podmínky jsou svým příbuzným vděčné. (Uhlířová a kol., 2010).

5.7.3 Pocit viny

Je to situace, kdy si dítě za problémy, které jeho rodičům vznikly, přisuzuje vinu. Domnívá se, že bylo málo hodné, bylo ošklivé apod. Často vidí i svou vinu v tom, že se svěřil ve škole, že má hlad, že ho rodiče bili. Domnívá se, že pokud by se nesvěřil, nedošlo by k jeho odebrání z rodiny apod. Pocit viny je u dítěte velmi zakořeněn, ale často o něm nemluví nahlas. V důsledku pocitu provinění může dítě v pubertě utéci k drogám, alkoholu nebo se stát členem extrémně smýšlející skupiny. Domnívá se, že zapomene na své provinění. (Uhlířová a kol., 2010).

5.7.4 Pocit strachu

Dítě při stěhování ke svým příbuzným prožívá obrovskou změnu. Po prožitých zkušenostech ve své původní rodině má obavu. Trpí nejistotou. Najednou je v péči, koho dobře znají, má s ním dlouhodobý vztah, ale je si vědomo toho, že nemají zkušenost z dlouhodobého soužití. Kromě obav z nové výchovy z nových podmínek se trápí, zda to nebude pouze na krátkou dobu. Objevuje se také obrovská obava z toho, zda zůstane s prarodičem, zda mu nezemře či zda ho případně nevrátí zpět do dětského domova apod. (Uhlířová a kol., 2010).

5.8 Studie dětí žijících v příbuzenské pěstounské péči

V zahraniční literatuře se setkáváme s mnohými studiemi, které poskytují pohled, jak situaci v příbuzenské pěstounské péči vnímají samotné děti. Pro ilustraci uvádím výzkumy provedené v roce 2012 ve Velké Británii. Uvedené výzkumy mapovaly spokojenost dětí, které vyrůstají u svých příbuzných. Jako metoda byl využit rozhovor, prostřednictvím něhož byly zjišťovány názory dětí od osmi do osmnácti let. Bylo zjištěno, že většina těchto dětí bylo se svým pečujícím – příbuzným – spokojeno. Třetina však zažila posměch svých vrstevníků, kteří se jim posmívali proto, že nežijí se

svými rodiči, ale se staršími příbuznými. V tomto případě to byli prarodiče. Často tyto děti vyjádřili i obavu o své prarodiče, proto mnozí z nich měli vážné zdravotní problémy. Ve výzkumu se projevilo i to, že děti byly často vystaveny posměch proto, že byly svým rodičům odebrány, proto, že rodiče museli nastoupit výkon trestu odnětí svobody nebo brali drogy či nějakým způsobem provozovali prostituci. V průběhu výzkumu bylo i zjišťováno, jak děti žijící u příbuzných vysvětlily svým vrstevníkům důvody, proč nežijí se svými rodiči. Bylo možné pozorovat, že děti o této otázce nerady hovořily. Neodpovědělo 2 % dětí, 24 % dětí situaci svým vrstevníkům nijak nevysvětlovalo. Pouze 60 % dětí situaci vysvětlilo pouze svým nejbližším kamarádům a 14 % zmínilo, že o situaci nemá problém hovořit s kýmkoliv. Ochotu vysvětlit svou situaci měly pouze děti, které žily u svých příbuzných proto, že rodiče zemřeli. Tato ochota se ukázala u 92 % dotázaných dětí. Projevilo se tudíž, že úmrtí rodičů je pro děti méně zatěžující než jakýkoli jiný důvod (Farmer, Selwyn, Meakings, 2013). Dále bylo prokázáno, že posměchu vrstevníků jsou vystaveny děti týrané, zneužívané či zanedbávané, ale i děti ze sociálně slabých rodin ze sociálně vyloučených lokalit nebo děti oblékané ne podle nejmodernějších trendů. Jsou vystaveny odmítnutí či nepřijetí ostatními ve skupině vrstevníků. (The Children's Society, 2012).

PRAKTICKÁ ČÁST – VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ ZAMĚŘENÉ NA PŘÍBUZENSKOU PĚSTOUNSKOU PÉČI

6 ORGANIZACE A REALIZACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Předkládaná diplomová práce pojednává o příbuzenské pěstounské péči. V její praktické části představím realizované výzkumné šetření, které je zaměřeno na získání praktických informací o příbuzenské pěstounské péči.

Formulace výzkumných otázek

V úvodu výzkumného šetření byly formulovány výzkumné otázky, na které jsem následnými rozhovory s respondenty pečujícími o děti v pěstounské péči a pomocí hloubkových rozhovorů se sociálními pracovníci včetně případových studií hledala odpovědi. Stanovila jsem otevřené otázky. Vyjádření tak bylo zcela ponecháno na respondentech. Otevřené otázky jsem stanovila i proto, aby byla respondentům ponechána možnost doplňujících otázek.

Výzkumná otázka byla stanovena následovně: **Jaká úskalí a pozitiva výkon příbuzenské pěstounské péče přináší?** Na obecnou výzkumnou otázku jsem navázala dalšími otázkami. Jednotlivé otázky byly pokládány všem respondentům bez rozdílu stejně. Jak respondentům pečujícím o děti v pěstounské péči tak i sociálním pracovníkům Oddělení sociálně-právní ochrany dětí byly položeny stejné otevřené výzkumné otázky. Schéma výzkumných otázek jsem rozdělila do tří oblastí, které jsem zkoumala během několika období:

I. První kategorie otázek souvisela se zjištěním názorů a postojů na výchovu dětí, které mají příbuzní v pěstounské péči. Praktické informace poskytli příbuzní vychovávající děti v pěstounské péči, ale i sociální pracovníci Oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Protože má diplomová práce souvisí především s výkonem pěstounské péče realizované prarodiči, zaměřila jsem se při svém výzkumném šetření na výchovu dětí, které vyrůstají v pěstounské péči u svých prarodičů. Respondentům byly pokládány následující otázky:

1. Co přináší pěstounská péče vykonávaná příbuznými osobami?

2. Jak hodnotíte u příbuzenské pěstounské péče větší věkový rozdíl mezi dítětem a prarodičem?

II. Druhou kategorií otázek jsem se chtěla zaměřit na pozitiva a potvrzení specifík pěstounské péče vykonávané příbuznými osobami potažmo vykonávané prarodiči. Položené otázky zněly následovně:

3. Co bylo důvodem svěřením vnoučete do pěstounské péče?

4. Jak pohlížíte na profesionální nároky kladené na příbuzné pečující o dítě v pěstounské péči?

III. Třetí kategorie otázek sloužila k určení pozitiv a úskalí pěstounské péče vykonávané příbuznými osobami. Zároveň jsem zjišťovala pozitivní faktory této péče. Respondentům jsem pokládala následující otázky:

5. Jak probíhala adaptace příbuzných a dětí na novou rodinnou situaci?

6. Máte obavy z poskytování péče do budoucna?

7. Je finanční zajištění příbuzenské pěstounské péče dostačující?

8. Jaká úskalí výkon příbuzenské pěstounské péče přináší?

Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je zjistit praktické informace o příbuzenské pěstounské péči a na základě těchto zjištěných informací vyvodit závěry o jejich úskalích, pozitivěch a specifických. Realizovanými rozhovory s respondenty poskytujícími péči dětem v pěstounské péči, ale i hloubkovými rozhovory se sociálními pracovníky Oddělení sociálně-právní ochrany dětí a pomocí případových studií ukázat stinné stránky výchovy dětí prarodiči.

6.1 Organizace výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo realizováno na konci roku 2014 a začátku roku 2015. Probíhalo tři měsíce – od listopadu 2014 do ledna 2015. Uskutečnilo se v domácnostech respondentů, v kancelářích sociálních pracovníků Oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Byly využity i případové studie, s nimiž jsem se seznámila na jednotlivých odděleních. Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsem oslovila v listopadu 2014. V tomto období jsem začala spolupracovat s Oddělením sociálně-právní ochrany dětí

Městského úřadu Orlová, Magistrátu města Ostravy a Městského úřadu Bohumín. Příslušná oddělení jsem navštívila osobně a dohodla jsem se na spolupráci při výzkumném šetření. Sociální pracovníci zmíněných oddělení mi přislíbili pomoc. Poskytnou mi kontakty na příslušné pěstouny. Měla jsem tak možnost je oslovit a dohodnout se na provedení výzkumného šetření. Zároveň jsem se sociálními pracovníky oslovených Orgánů sociálně-právní ochrany dětí dohodla na realizaci polostrukturovaných hloubkových rozhovorů.

6.1.1 Realizace polostrukturovaných hloubkových rozhovorů

Protože získané údaje o příbuzenské pěstounské péči nejde kvantifikovat a příslušnou problematiku jsem chtěla popsat do hloubky, využila jsem kvalitativního výzkumu. Kvalitativní šetření je vhodné pro zachycení reality, jejího popisu a zároveň zprostředkovává hlubší porozumění problému. Zároveň jsem potřebovala popsat, jak probíhá příbuzenská pěstounská péče, jaká úskalí vidí prarodiče ve vztahu ke svým dětem. Proto jsem zvolila techniky v jeho rámci. V rámci svého kvalitativního šetření jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor. Protože jsem potřebovala získat co největší množství názorů na příbuzenskou pěstounskou péči, při kontaktu se sociálními pracovníky jsem využila polostrukturovaný hloubkový rozhovor. Hloubkový rozhovor je vhodný pro získání detailních informací o zkoumané problematice, proto jsem ho pro své výzkumné šetření využila. Pro detailní zachycení složitosti případu jsem si vybrala případovou studii a její analýzou jsem se snažila získané informace doplnit. Při její analýze jsem se zaměřila na hledání určitých shod, které jsem hodlala dále v rámci svého výzkumného šetření sledovat.

Zkoumaný soubor respondentů

Pro uskutečnění výzkumného šetření jsem výzkumný soubor vybrala záměrným výběrem, formou prostého účelového výběru spočívající „v tom, že bez uplatnění dalších specifických metod či strategií je vybírán mezi potenciálními účastníky výzkumu (tj. účastníky splňujícími určité kritérium nebo soubor kritérií) ten, který je pro účast ve výzkumu vhodný a současně s ní také souhlasí.“ (Miovský, 2006, s. 136).

Výzkumný soubor mého výzkumného šetření byl tvořen dvěma skupinami respondentů. Prvním výzkumným souborem byly právě osoby pečující o děti

v pěstounské péči, druhým výzkumným souborem byli 3 sociální pracovníci oddělení sociálně-právní ochrany dětí různých městských úřadů a jednoho magistrátu. Byli vybráni zástupci oddělení sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu Bohumín, Magistrátu města Ostravy a Městského úřadu v Orlové. Z každého oddělení byl vybrán jeden sociální pracovník. Sociální pracovníci se lišili věkem, dobou praxe a počtem řešených případů. S respondenty byly vedeny polostrukturované a hloubkové rozhovory. Vždy byly použity otevřené otázky. Oběma skupinám respondentů byly pokládány otázky shodné.

První skupinu výzkumného souboru (respondenty pečující o děti v pěstounské péči) tvořilo šest osob – tedy tři manželské páry ve věkovém rozmezí od 55 do 70 let. Protože počet prarodičů – pěstounů vychovávající své vnouče, je oproti jiným příbuzným větší, vybrala jsem záměrně prarodiče. Jeden z manželských párů bydlí s dítětem v rodinném domku na okraji města a další dva bydlí v bytě o velikosti 3+1 ve městě. Pro snadnější orientaci jsem získané informace o respondentech rozdělila do dvou tabulek.

Tabulka č. 1: První skupina respondentů

Respondenti pečující o dítě v pěstounské péči	Věk respondentů	Stav	Bydlení, prostředí	Dítě
Respondenti č. 1 Manželé Jana a Eduard K.	Jana K. 65 let Eduard K. 67 let	Starobní důchodce Starobní důchodce	V bytě 3+1	Nezl. Viktorie 16 let
Respondenti č. 2: Manželé Jiřina L. a Otakar L.	Jiřina L. 66 let Otokar L. 70 let	Starobní důchodce Starobní důchodce	V rodinném domku	Nezl. Kateřina 10 let
Respondenti č. 3: Manželé Jarmila M. a Vladimír M.	Jarmila M. 55 let Vladimír M. 60 let	Invalidní důchodce Starobní důchodce	V bytě 3+1	Nezl. Justýna 4 roky

Tabulka č. 2: Druhá skupina respondentů

Respondenti oddělení sociálně-právní ochrany dětí	Věk SP	Doba praxe	Počet řešených případů za rok
SP č. 1: sociální pracovník OSPOD Magistrátu města Ostravy	35 let	10 let	cca 30
SP č. 2: sociální pracovník OSPOD Městského úřadu Bohumín	37 let	5 let	cca 50
SP č. 3: sociální pracovník OSPOD Městského úřadu Orlová	30 let	6 let	cca 30

Vybrané respondenty jsem předem oslovila. Seznámila jsem je s účelem výzkumného šetření. Byli ubezpečeni o zachování anonymity a o tom, že získané údaje

budou využity pouze pro účely diplomové práce. Když jsem získala souhlas všech respondentů, přistoupila jsem k samotné realizaci výzkumného šetření.

6.2 Realizace výzkumného šetření

Polostrukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami jsem provedla v přirozeném prostřední respondentů. Respondenti byli navštíveni ve svých domácnostech v měsíci prosinci 2014 a lednu 2015. U rozhovoru, který trval vždy cca 90 minut, byli přítomni vždy oba manželé. Děti přítomny nebyly. Na základě jejich souhlasu jsem rozhovor nahrávala na diktafon. Audiozáznam nebyl jediným prostředkem uchování dat. Po celou dobu, kdy jsem prarodičům pokládala výzkumné otázky, jsem si dělala vlastní poznámky. Pokládané výzkumné otázky jsem v průběhu realizace neměnila ani nedoplňovala.

Se sociálními pracovníky byly hloubkové rozhovory realizovány v průběhu měsíce prosince 2014. Byly provedeny přímo na pracovištích v kancelářích uvedených Orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Zvolila jsem stejný postup. Položila jsem jim stejné výzkumné otázky. Rozhovory jsem si nahrávala rovněž na diktafon. Mohla jsem tak zaznamenat vše podstatné a shromážděna data použít ke zpracování výstupu výzkumného šetření.

6.2.1 Analýza získaných informací

Pro své výzkumné šetření jsem využila nahrávky na diktafon a napsaných poznámek v průběhu rozhovoru. Posléze jsem provedla transkripci dat. Informace získané na diktafon a informace z provedených poznámek jsem v průběhu výzkumného šetření přepsala do textové podoby.

7 ANALÝZA A VYHODNOCENÍ INFORMACÍ ZÍSKANÝCH VÝZKUMNÝM ŠETŘENÍM

Po ukončení rozhovorů s oběma skupinami respondentů (prarodiči pečující o dítě v pěstounské péči, sociální pracovníci všech uvedených Oddělení sociálně-právní ochrany dětí) jsem přistoupila k vyhodnocení získaných informací. Informace, které jsem získala hloubkovými rozhovory se sociálními pracovníky a polostrukturovanými rozhovory s prarodiči, jsem v průběhu výzkumného šetření doplnila případovými studii. Poté jsem přistoupila k analýze všech získaných informací. Získané informace byly kategorizovány. Použila jsem techniku kódování, jako důležitou součást kvalitativního výzkumného šetření, kdy se jedná o přiřazování klíčových slov k častému textu. (Miovský, 2006). Při kódování je získaný materiál tříděn do menšího počtu kategorií (kategorizace), které mají obecnější povahu. Tyto kategorie mohou být předem definovány nebo se mohou vynořit až v průběhu kódování. (Sobotková, 2003, s. 26). Podle těchto teoretických předpokladů jsem si připravený text rozdělila do několika kategorií.

1. Kategorie: Prožívání pěstounské péče a profesionálních nároků na příbuzenskou pěstounskou péči příbuznými osobami
2. Kategorie: Hodnocení věkového rozdílu mezi pěstouny a dítětem
3. Kategorie: Důvody svěřením vnučete do pěstounské péče
4. Kategorie: Prožívání adaptace prarodičů a dětí na novou rodinnou situaci
5. Kategorie: Úskalí příbuzenské pěstounské péče

7.1 Shrnutí informací získaných výzkumným šetřením

Pro možnost vyhodnocení získaných informací jsem pokládání otázky rozdělila do tří oblastí a analyzovala je.

I. Oblast týkající se zjištění názorů a postojů na výchovu dětí – vyhodnocení otázky č. 1, 2

Otázka č. 1 zněla: Co přináší pěstounská péče vykonávaná příbuznými osobami?, otázka č. 2 zněla: Jak hodnotíte u příbuzenské pěstounské péče větší věkový rozdíl mezi dítětem a prarodičem?

Na základě získaných odpovědí na otázky č. 1 a 2 lze shrnout, že respondenti č. 1, 2 i 3 vidí v příbuzenské pěstounské péči pozitivum. Shodně uvedli, že péče o dítě je obohacením jejich života ve starším věku. Respondenti – pěstouni se shodují, že v *příbuzenské pěstounské péči vidí pomoc dítěti v jeho nelehké životní situaci. Vidí v ní jedno jediné řešení, které je nevyhnutelné v situaci, které přináší život. Přínosem je pro ně znalost dítěte, jeho rodinných vazeb.*

Z analýzy informací odpovědí na otázku č. 2 lze konstatovat, že respondenti pečující o dítě v pěstounské péči zprvu větší věkový rozdíl neviděli jako zásadní problém. Posléze však připustili, že výkon pěstounské péče je pro ně *velmi náročný a zatěžující*. Všichni respondenti – pěstouni se shodně vyjádřili, že *problém vidí i ve stávajících zdravotních problémech, který věk přináší*. Shodovali se v tom, že věk je pro ně při výchově dítěte podstatný. Pěstounská péče je z důvodu věku značně psychicky i fyzicky vyčerpává. Všichni respondenti – pěstouni uvedli, že *již nemají tolik energie, kolik by na výchovu vnučky měli mít. Mají časté zdravotní problémy, a vznikají situace, kdy na danou věc mají s vnučkou jiný názor.*

Na základě informací získaných z rozhovorů se sociálními pracovníky č. 1, č. 2, č. 3 lze uvést, že v jejich názorech panuje shoda. Sociální pracovníci se shodují se na tom, že *příbuzenská pěstounská péče je z hlediska dalšího vývoje pro dítě přínosem. Zejména proto, že dítě je umístěno do rodiny, které z největší pravděpodobnosti zná, prarodiče znají jeho zdravotní stav, jeho rodinné zázemí. Shodli se rovněž na tom, že institut pěstounské péče je skutečně vhodným řešením pro děti ze sociálně slabších rodin, které však mají zkušené a zodpovědně prarodiče. Jednoznačně podporují legislativní vymezení v zákoně č. 89/2012, Sb., nový občanský zákoník, kdy je zákonem dána přednost příbuznému nebo osobě, která je dítěti blízká před svěřením do péče jiné osoby.*

Na základě analýzy odpovědí sociálních pracovníků na otázku č. 2 lze sdělit, že věk prarodičů hraje při výchově dítěte obrovskou roli. Sociální pracovníci č. 1, 2 i 3 shodně uvedli, že *výchova dítěte prarodiče velmi vyčerpává, často vede i k sociální izolaci*. Jeden ze sociálních pracovníků zkoumaného souboru na otázku č. 2 zmínil, že *vše závisí na přístupu prarodiče k problému a ke světu. Vše je postaveno na osobních zkušenostech a individuálních odlišnostech v rodině*. Další sociální pracovník ze

zkoumaného souboru k dané otázce zmínil, že *příbuzenská pěstounská péče přináší časté mezigenerační střety mezi prarodiči a vnuky, které jsou způsobeny pokročilejším věkem prarodičů, prožitými zkušenostmi a odlišnými vzájemnými morálními zásadami*.

Na základě informací získaných výzkumným šetřením je možno konstatovat, že respondenti souhlasí s názory Jiráskové (2005), která hodnotí větší věkový rozdíl mezi dítětem a prarodičem jako překážku.

II. oblast týkající se pozitiv a specifik příbuzenské pěstounské péče – vyhodnocení otázky č. 3, 4

Otázka č. 3 zněla: Co bylo důvodem svěření vnoučete do pěstounské péče?, otázka č. 4 zněla: Jak pohlížíte na profesionální nároky kladené na příbuzné pečující o dítě v pěstounské péči?

Na základě získaných odpovědí na otázky č. 3 a 4 lze konstatovat, že respondenti č. 1, 2 i 3 se shodují na tom, že *biologičtí rodiče nezvládli péči o své dítě, které bylo bezprizorní. Biologický otec neprojevoval o dítě zájem, matka byla pro výchovu dítěte nezralá, případně brala drogy*. U všech respondentů – pěstounů došlo ke vzniku příbuzenské pěstounské péče *pozvolna – v okamžiku, kdy se u biologických rodičů projevila patologická závislost na drogách nebo sklon k patologickému způsobu života*. Dva respondenti – pěstouni tvrdili, že *drogová závislost u biologických rodičů vyplynula z jejich nezralosti pro výchovu dítěte*.

Z analýzy informací odpovědí na otázku č. 4 lze usuzovat, že se pohledy respondentů č. 1, 2, i 3 na profesionální nároky, které jsou kladeny na příbuzné pečující o dítě v pěstounské péči liší. Stejně odlišné jsou i pohledy na vzdělávání příbuzných. Jeden z respondentů se vyjádřil, že *„vzdělávání podstoupili pouze proto, aby to měli rychle za sebou. Jeli na týdenní pobyt, aby podstoupili rodinnou terapii. Rodinná terapie jim pomohla při řešení problémů s vnučkou, která v pubertě přestává respektovat jistá pravidla. S výsledkem rodinné terapie byli spokojeni.“* Výstupem bylo uzavření vzájemné dohody mezi prarodiči a vnučkou. Ostatní respondenti 1. skupiny zkoumaného souboru se vyjádřili odmítavě.

Na základě analýzy odpovědi sociálních pracovníků č. 1, 2 a 3 na otázku č. 4 lze konstatovat, že se jejich pohledy na vzdělávání příbuzných – pěstounů liší. V rámci

rozhovoru se jeden ze sociálních pracovníků vyjádřil, že „*příbuzným se povinnost vzdělávání nelíbí, ale respektují to. Povinných vzdělávacích akcí se zúčastňují.*“ Všichni sociální pracovníci se shodují že prarodiče se k dalšímu vzdělávání stavějí odmítavě. Sociální pracovníci se shodují v tom, že *prarodiče povinnost vzdělávání obtěžuje a zatěžuje. Docházejí na vzdělávání, protože jim to ukládá zákon a obávají se nějaké sankce. U prarodičů, kteří vychovávají své vnuky několik let jim vzdělávání přijde jako zbytečné. Jedná se o rodiny dobře fungující, kde nikdy nenastal žádný problém. Mezi sociálními pracovníky se objevil názor, že by bylo vhodné, kdyby legislativa povinnost vzdělávání prarodičům ukládala na základě dobrovolnosti.*

Na základě analýzy odpovědi sociálních pracovníků č. 1, 2 i 3 na otázku č. 3 lze konstatovat, že důvod umístění dítěte do příbuzenské pěstounské péče je možné vidět ve špatném způsobu života biologických rodičů, *a to v nadměrném užívání alkoholu a sklonu k patologickému způsobu života, v páchání trestné činnosti a zneužívání drog.* Mezi sociálními pracovníky se objevil i názor, že *prarodiče jsou mnohdy motivováni určitou morální povinností a snahou pomoci.*

III. oblast týkající se určení úskalí příbuzenské pěstounské péče – vyhodnocení otázky č. 5, 6, 7, 8

Otázka č. 5 zněla: Jak probíhala adaptace příbuzných a dětí na novou rodinnou situaci?, otázka č. 6 zněla: Máte obavy z poskytování péče do budoucna? Otázka č. 7 zněla: Je finanční zajištění příbuzenské pěstounské péče dostačující?, otázka č. 8 zněla: Jaká úskalí výkon příbuzenské pěstounské péče přináší?

Na základě získaných odpovědí na otázky č. 5, 6, 7, 8 lze konstatovat, že respondenti č. 1, 2 i 3 se shodují na tom, že *adaptace dětí na novou situaci v rodině byla bezproblémová. Všichni respondenti se shodli na tom, že vnučky se rychle přizpůsobily novému prostředí, byly rády, že mají své vlastní místo, svůj pokoj. Rovněž ocenily, že mají v domácnosti své vlastní místo, pokoj, kde si mohou hrát, připravovat se na vyučování. Všichni respondenti považovali přijetí dítěte do rodiny jako obohacení svého dosavadního života. Jeden z respondentů připustil, že nebylo pro ně snadné se vyrovnat se situací, když dostali do výchovy malé aktivní dítě.*

Na základě analýzy odpovědí sociálních pracovníků č. 1, 2 a 3 na otázku č. 5 lze konstatovat, že *dítě po příchodu ke svým prarodičům často hledá nový pocit bezpečí a*

stability, který by měl u prarodičů najít. Míra adaptace závisí na věku dítěte, tzn. kdy ke svým prarodičům dochází. Sociální pracovníci se shodně vyjadřovali, že adaptace dítěte na rodinu prarodičů bývá bezproblémová, čímž potvrdili názor respondentů 1. skupiny zkoumaného souboru.

Z analýzy informací odpovědí na otázku č. 6 je možné uvést, že respondenti č. 1, 2 a 3 mají obavu z toho, že výchovu o svou vnučku nezvládnou. Lišily se důvody. Jeden z respondentů viděl problém v respektování pravidel a regulí svou vnučkou. Přičemž si uvědomoval, že jsou při výchově značně benevolentní. Vnučka v současné době nerespektuje jejich autoritu. *Obává se, že v budoucnu je vnučka přestane respektovat zcela. Mezi respondenty se objevila i obava z toho, že vnučka naváže častější kontakty se svou biologickou matkou, což ovlivní její další vývoj. Všichni respondenti se shodně vyjádřili, že by byli rádi, pokud by vnučku vychovávala biologická matka a situace byla bezproblémová. Cítí, že mají nárok na klidné stáří.* Respondenti – pěstouni mají největší obavu ze zhoršení svého zdravotního stavu. Obávají se, že zdravotní stav jim v budoucnu nedovolí zajišťovat péči o svou vnučku. Pak se projeví i obavy z výchovných problémů a z budoucnosti. Mezi respondenty vyplynula obava, že výchovu o svou vnučku nezvládnou.

Na základě analýzy odpovědi sociálních pracovníků č. 1, 2 a 3 na otázku č. 6 lze konstatovat, že prarodiče mají největší obavu sdělit svým vnukům pravdu o biologických rodičích. *Bojí se jejich reakce. Nejtěžší je pro ně, jim sdělit, že matka či otec jsou ve výkonu trestu odnětí svobody. Jedním ze sociálních pracovníků bylo potvrzeno, že v této situaci prarodiče pravdu nesdělují až do poslední možné chvíle. Často se stává, že si děti situaci o svých biologických rodičích zjistí sami a po prarodičích chtějí, aby ji potvrdili. Často se také obávají, že v budoucnu nebudou schopni hradit potřeby svých vnuků. Mezi sociálními pracovníky byly za běžné obavy prarodičů také považován strach z nezvládnutí výchovy.*

Z analýzy informací odpovědí na otázku č. 7 je možné uvést, že respondenti č. 1, 2 i 3 považují finanční zajištění příbuzenské pěstounské péče za nedostačující. Jeden z respondentů uvedl, že *musí omezit nákup nového oblečení pro svou vnučku. Vzhledem k tomu, že klasičtí pěstouni odměnu pěstouna pobírají, je to z tohoto hlediska diskriminující.* Všichni respondenti – pěstouni zrušení odměny pěstouna pro prarodiče

považují za nešťastné řešení, které jim přináší mnoho nevýhod. Díky odměně pěstouna by se mohla jejich situace zlepšit. Žijí pouze se svých nízkých příjmů, které nestačí pokrýt všechny potřeby.

Na základě analýzy odpovědi sociálních pracovníků č. 1, 2 a 3 na otázku č. 7 lze uvést, že finanční zabezpečení příbuzných – pěstounů je nedostačující. Sociální pracovníci shodně uvedli, že *prarodiče obecně vždy se svou finanční situací bojují. Mnohdy nemají dostatečné prostředky pro zajištění nezbytných potřeb pro dítě v pěstounské péči. Prarodiče si neustále ztěžují na nedostatek financí pro zajištění školních potřeb, oblečení, pro zajištění volného času svým dětem. Protože jsou obvykle ve starobním důchodu, nemohou si svůj příjem žádným způsobem zvýšit.*

Z analýzy informací odpovědí na otázku č. 8 je zřejmé, že respondenti č. 1, 2, 3 za největší úskalí, které jim příbuzenská pěstounská péče přináší, považují zvládnutí rodičovské role. Jeden z respondentů uvedl, že *„bylo a je i nadále těžké přistupovat k dítěti jako rodič nikoli prarodič.“* Všichni respondenti se shodovali na tom, že *obrovským úskalím je oblast výchovných problémů, nedostatku psychických a fyzických sil.* Jeden z respondentů považoval za problém i vztah k biologickým rodičům – zejména k matce – jejich dceři. Zmínil, že *„trpěli a trpí výčitkami svědomí, že svou dceru špatně vychovali. Nyní vůči své vnučce se staví tak, že se jí snaží neustále něco vynahradit.“*

Na základě analýzy odpovědí sociálních pracovníků č. 1, 2 a 3 na otázku č. 8 lze konstatovat, že prarodiče – pěstouni se nedokáží vyrovnat se selháním svého vlastního dítěte – dcery. Sociální pracovníci se shodovali se v tom, že úskalím je pro ně to, že neví, jak stávající situaci o biologických rodičích vysvětlit svým vnukům. Proto o biologických rodičích vůbec nehovoří. Sociální pracovníci se shodují v tom, že *finanční situace prarodičů je velmi špatná a představuje pro ně značný problém.* Shodli se i na vzájemných sporech mezi vnuky a prarodiči, které vznikají z tzv. mezigenerační propasti. Jeden ze sociálních pracovníků vidí problém v nedostatečné podpoře těmto příbuzenským pěstounským rodinám. *Vyjádril názor, že aby mohly tyto rodiny plnit dobře svou funkci, je zapotřebí, aby měly k dispozici podpůrné služby, které pomohou dětem i příbuzným. Těch je v současné době nedostatek a zdá se, jakoby s touto skupinou pěstounů nikdo zvlášť nepočítal.* Sociální pracovníci se shodují i v tom, že

mnohdy jsou pěstouni – prarodiče – spíše prarodiči než vychovateli – čili rodiči. Proto se pak potýkají s výchovnými problémy, které neumí sami řešit.

7.2 Vyhodnocení závěrů výzkumného šetření

Získané informace byly v průběhu sociálního šetření dále kategorizovány. Jednotlivé kategorie jsem uvedla v předchozí kapitole mé diplomové práce. Hlavní výzkumná zjištění se týkaly především uvedených kategorií.

1. Kategorie: Prožívání pěstounské péče a profesionálních nároků na příbuzenskou pěstounskou péči příbuznými osobami

Na základě informací získaných z odpovědí respondentů č. 1, 2, 3 a na základě jejich další analýzy lze uvést, že v jejich názorech panovala shoda. Příbuzenskou pěstounskou péči prožívají pozitivně. Připustili názor, že je výchova dítěte vyčerpává a stojí je mnoho fyzických a psychických sil. K dalším požadavků na vzdělávání a další spolupráci s institucemi se všichni respondenti stavějí spíše odmítavě. Pouze respondenti č. 1 – vnímali pomoc dalších institucí pozitivně. Odmítavé stanovisko k dalšímu vzdělávání bylo vyjádřeno i ve výzkumné studii v oblasti náhradní rodinné péče provedené v roce 2014. Výzkumná studie ukázala, že „častou první reakcí při sepisování dohody o výkonu pěstounské péče je zamítavý postoj právě k povinnosti vzdělávání, a to ze strany příbuzenských pěstounů (jichž je mezi pěstouny většina). Nechápu, proč by se po letech, kdy už se starají o svoje vnouče, najednou měli vzdělávat. Vzdělávání přijímají až ve chvíli, kdy je jim nabízeno spíše jako podpora při řešení problémů, které při výchově dětí zažívají. To ovšem vypovídá spíše o potřebě určitého typu podpory než vzdělávání.“ (Bubleová, Novák, Vágnerová, Paleček, Šmídová – Matoušková, Vyskočil, 2014).

Závěrem analýzy odpovědí sociálních pracovníků č. 1, 2, 3 jejich shoda názoru, že příbuzenská pěstounská péče je pozitivní z hlediska příbuzenských vazeb, znalosti prostředí, mezigeneračního vývoje. Sociální pracovníci se vyjádřili, že nízká ochota prarodičů ke vzdělávání souvisí s horším zdravotním stavem prarodiče nebo s komplikací s dopravou na místo semináře apod. Pečující dále nemusí disponovat možnostmi hlídání dětí širším příbuzenstvem a je pro něj náročné den zorganizovat tak,

aby dorazil za vzděláním, ponechal děti v bezpečné péči jiné osoby, postaral se o vlastní zdravotní neduhy i svého partnera, zajistil dopravu atd.

2. Kategorie: Hodnocení věkového rozdílu mezi pěstouny a dítětem

Na základě analýzy odpovědí respondentů č. 1, 2 i 3 je možné uvést, že větší věkový rozdíl je spojen s ubýváním fyzických a psychických sil. Je spojen s častějšími zdravotními problémy, ale i s opačnými postoji mezi pečujícími a dětmi, mezigeneračními konflikty.

Z rozhovorů se sociálními pracovníky č. 1, 2 a 3 lze uvést, že věk prarodičů hraje při výchově obrovskou roli. Sociální pracovníci vidí shodně větší věkový rozdíl jako překážku s ohledem na věk, prožité historické události a odlišné představy o vzdělání či o tom, co je etické a slušné.

3. Kategorie: Důvody svěřením vnučete do pěstounské péče

Na základě analýzy získaných informací z odpovědí od respondentů č. 1, 2 i 3 byla nalezena shoda v tom, že biologičtí rodiče nezvládli péči o své dítě, které bylo bezprizorní. Lze uvést, že ke vzniku příbuzenské pěstounské péče došlo u zkoumané 1. skupiny respondentů (prarodiče pečující o dítě v pěstounské péči) pozvolna, kdy se u biologických rodičů projevila patologická závislost na drogách nebo sklon k patologickému způsobu života.

Z analýzy informací získaných v rozhovorech se sociálními pracovníky č. 1, 2 a 3 lze shrnout, že důvodem umístění dítěte v rodině prarodičů je špatný způsob života původní biologické rodiny, v jejich nadměrném užívání alkoholických nápojů a sklon k patologickému hráčství. Mnohdy to prarodiče cítí jako svou morální povinnost.

4. Kategorie: Prožívání adaptace prarodičů a dětí na novou rodinnou situaci

Z analýzy informací získaných v rozhovorech s respondenty č. 1, 2, 3 je možné uvést, že adaptace respondentů mající děti v pěstounské péči i samotných dětí probíhala bezproblémově. Oběma stranám pomohly vzájemné příbuzenské vztahy, znalost rodinného prostředí.

Z rozhovorů se sociálními pracovníky č. 1, 2 a 3 při analýze odpovědí vyplynulo, že adaptace dítěte na nový domov u prarodičů je bezproblémová. Závěrem byla jejich

shoda názorů. Shodovali se na tom, že dítě po příchodu ke svým prarodičům často hledá nový pocit bezpečí a stability. Míra adaptace závisí na věku dítěte, tzn. kdy ke svým prarodičům dochází.

5. Kategorie: Úskalí příbuzenské pěstounské péče

Závěry z analýzy odpovědí respondentů č. 1, 2 i 3 ukázaly, že největším úskalím příbuzenské pěstounské péče je zvládnutí rodičovské role. Shodně uvedli, že značným úskalím je ubývání psychických i fyzických sil, časté zdravotní problémy. U všech respondentů se objevily obavy, že díky zdravotnímu stavu v budoucnu nebudou moci vychovávat svou vnučku. Horší zdravotní stav související s věkem považovali za úskalí při výchově dětí. U respondentů č. 1 se objevilo i nerespektování autority, která pramenila z prarodičovské role a z benevolentního přístupu k výchově. Výchovné problémy vnímali jako úskalí příbuzenské pěstounské péči i další respondenti – respondenti č. 2 i 3. Obrovský problém respondentů 1. zkoumaného výzkumného souboru viděli i v nedostatečném finančním zajištění.

Z rozhovorů se sociálními pracovníky č. 1, 2, 3 lze uvést, že prarodiče – pěstouni se nedokáží vyrovnat se selháním svého vlastního dítěte - dcery. Shodli se i na vzájemných sporech mezi vnuky a prarodiči, které vznikají z tzv. mezigenerační propasti. Sociální pracovníci se shodovali v tom, že potíží příbuzenské pěstounské péče viděli v nezvládnutí role vychovatele, ale i větším věkových rozdílem.

8 PŘÍPADOVÉ STUDIE

Následná kapitola je tvořena případovými studiemi. Případová studie je obecně charakterizována jako „detailní studium jednoho případu nebo několika málo případů.“ (Hendl, 2005, s. 104). Mým záměrem bylo popsat co nejkomplexněji daný jev, použila jsem tudíž deskriptivní případovou studii.

Každá případová studie je tvořena osobní anamnézou biologických rodičů, osobní anamnézou dítěte, popisem současné rodinné situace a popisem rozhovoru s prarodiči mající dítě v pěstounské péči.

8.1 Případová studie č. 1: prarodiče Jana K (65), Eduard K. (67), nezl. Viktorie (16)

Osobní anamnéza Viktorie

Šestnáctiletá Viktorie, vyrůstá v péči svých prarodičů od čtyř let. Do té doby vyrůstala u své biologické matky. Protože matka užívala drogy, musela být Viktorie z její péče odebrána. Otec nebyl v jejím rodném listě uvedený. Pravděpodobně rovněž užíval drogy. Protože matka péči nezvládala, byla Viktorie soudem svěřena do péče svým prarodičům – Janě K. a Eduardovi K., u nichž žije až dosud. Viktorie při příchodu ke svým prarodičům, jejich domácí prostředí znala. U svých prarodičů velmi často přespávala, když se její matka o ni nestarala. Proto si velmi rychle zvykla a na nové prostředí se adaptovala. Od začátku měla u prarodičů svůj pokojík, kde mohla trávit svůj volný čas, připravovat se do školy apod. Prarodiče se jí vždy snažili poskytnout, co potřebuje. Tak je tomu dosud. Viktorie je v pubertálním věku, který se projevuje odmlouváním, nechutí chodit do školy a plnit jakékoliv povinnosti.

Současná rodinná situace nezl. Viktorie

Nezl. Viktorie žije u svých prarodičů – Jany K. (65) a Eduarda K. (67). Společně žijí v bytě o velikosti 3+1 ve městě. Oba prarodiče jsou ve starobním důchodu. Kromě starobního důchodu, dávek pěstounské péče a přídatku na dítě jiné finanční prostředky nemají. V současné době se snaží o spolupráci s matkou. Kontaktují ji. Přestože již drogy neužívá, nevede takový život, aby se mohla o svou dceru postarat. Je

nespolehlivá, nedrží slovo. Nezl. Viktorie nyní začíná svou matku kontaktovat. Začíná se se svou matku občas stýkat, ale prarodiče s ní kontakt neudrží.

Rozhovor s prarodiči

V průběhu rozhovoru Jana K. a její manžel prozradili, že „výkon pěstounské péče je pro ně velmi zatěžující. Role vychovatele je značně fyzicky i psychicky vyčerpává. S věkem se potýkají s mnohými zdravotními problémy, které je omezují. Již nemají dostatek energie, aby dbali na dodržování různých regulí a pravidel. Uvědomují si, že často k vnučce přistupují jako prarodiče nikoli jako rodiče – vychovatele.“ Jana K. rovněž uvedla, že „pěstounskou péči vidí jako jedno a jediné řešení, které je nevyhnutelné v situaci, kterou přináší život.“ Připustila, že o svou vnučku mají strach. Doslova uvedla, že se „bojí, že výchovu své vnučky nezvládnou. Nechtějí ji nic odpírat. Ví, že to není dobře. Viktorie toho zneužívá. Obávají se, že v budoucnu je přestane respektovat zcela.“ Při rozhovoru Jana K. připustila, že „jsou ve výchově Viktorie velmi shovívaví a snaží se vnučce ve všem vyjít vstříc. Vnučka pak jejich autoritu nerespektuje, jak by měla.“ Prozradila, že „Viktorie se čím dál více začíná stýkat se svou biologickou matkou, s níž oni nemají dobrý vztah. Nemohou jí odpustit užívání drog, které způsobily problémy.“ Jana K. uvedla, že „drogy pravděpodobně dcera začala užívat proto, že byla nezralá a při narození Viktorie nezvládla nápor povinností. Větší věkový rozdíl při výchově vnučky nevidí jako problém. Naopak při výchově Viktorie se snaží využít větší osobní i životní zkušenosti. Posléze však Jana K. připustila, že „určitě by byla rada, pokud by její dcera Viktorii vychovávala a vše by bylo jak má být. Oni již jsou ve věku, kdy by si spíše zasloužili klid a mohli si užívat důchodu.“

V průběhu rozhovoru byla prarodičům položena otázka, která se týkala vzdělávání pěstounů. Prarodiče – konkrétně Jana K. - uvedla, že, aby měla vzdělávání rychle za sebou, rozhodla se jet na týdenní pobyt hned jak jí to bylo nabídnuto. Dozvěděla se o rodinné terapii. Doslova uvedla, že „doufá, že jim terapie pomůže při jejich rodinném problému.“ Výstupem rodinné terapie bylo uzavření dohody mezi Viktorii a babičkou. Jako výhodu babička viděla i to, že Viktorie mohla situaci probrat s někým mladším. Spolupráci s dalšími institucemi brala paní Jana K. jako pozitivní. Doslova uvedla, že „se ráda setkala s ostatními prarodiči, kteří řeší stejné problémy. Za pomoc ostatních institucí bude ráda i v budoucnu.“

Paní Jana K. a její manžel jsou ve starobním důchodu. Do účinnosti Novelu zákona o sociálně právní ochraně dětí pobírali odměnu pěstouna, která jim byla nyní odebrána. Žijí pouze ze starobního důchodu. Po odebrání odměny pěstouna je to pro ně z finančního hlediska velmi těžké. S finančními prostředky velmi obtížně hospodaří. Přesto se to snaží zvládnout. Jana K. uvedla, že „*musí omezit nákup nového oblečení pro svou vnučku. Snaží se, aby vnučce uhradili školní potřeby, měli pro ni na stravu na hygienické potřeby. Naštěstí žádné dluhy ani exekuce nemají. Přesto by jim pomohla odměna pěstouna, která jim po novelizaci zákona nebyla přiznána.*“ Prozradila, že „*zrušení odměny pěstouna vidí jako nespravedlnost. Odměna pěstouna by jistě jejich finanční situaci zlepšila.*“ Konkrétně se vyjádřili, že *horší finanční situaci vidí jako největší překážku, kterou jim výchova vnučky přináší. Pozitivním vidí to, že se cítí mladšími než skutečně jsou.*

8.2 Případová studie č. 2 – prarodiče Jiřina L. (66), Otakar L.(70), nezl. Kateřina L. (10)

Osobní anamnéza biologických rodičů nezl. Kateřiny

Biologická matka Kateřiny – Beata (dcera prarodičů) – otěhotněla, když jí bylo šestnáct let. V té době neměla stálého partnera. S otcem dítěte se ihned po porodu rozešla. O Kateřinu neprojevoval zájem. Nebyl uvedený ani v rodném listě. Beata se brzy na to odstěhovala z domácnosti svých rodičů. Začala bydlet na ubytovně. Za svými rodiči se občas vracela. U svých rodičů občas viděla svou dceru. Vždy ji viděla pouze na pár minut. Postupem doby začala užívat drogy. Pravděpodobně se dostala do společnosti drogových dealerů, kteří drogy nejen užívali, ale i distribuovali. Kontakt se svou dcerou udržovala pouze formálně. Vzhledem k zneužívání drog, jí byl styk s Kateřinou určen soudem, a to pouze za přítomnosti sociální pracovnice Rodinné a manželské poradny. Frekvence kontaktu byla určena 1x měsíčně. Postupem doby se u matky rozvinulo závažné psychiatrické onemocnění. Přestože měla dodržovat pravidelnou léčbu, nedodržovala ji. Protože duševní porucha Beaty nebyla léčena a její chování bylo velmi nepředvídatelné, prarodiče zažádali o zákaz styku. Vzhledem k tomu, že matka o kontakt s dcerou žádným způsobem neusilovala, soud prarodičům vyhověl.

Osobní anamnéza Kateřiny

Desetiletá Kateřina L. vyrůstala do tří let se svou biologickou matkou Beatou u svých prarodičů – manželů Jiřiny L. (66), a Otakara L. (70). Matka se o dceru nestarala. Veškerou péči zajišťovala babička – paní Jiřina. Přestože se snažila svou dceru přimět, aby o Kateřinu pečovala, nepovedlo se jí to. Poté co se Beata odstěhovala z domácnosti svých rodičů a zanechala jim tam svou dceru, podali prarodiče Kateřiny žádost o její svěření do jejich pěstounské péče. Kateřina se svými prarodiči vyrůstá ve stabilním prostředí od svých tří let. Do pěstounské péče byla prarodičům svěřena poté, co její matka byla pro její výchovu naprosto nezralá, začala užívat drogy a výchovu nezvládala.

Současná rodinná situace nezl. Kateřiny

V současné době Kateřina žije se svými prarodiči v rodinném domku, kde má svůj pokoj. Ve svém okolí má mnoho vrstevníků, s nimiž tráví svůj volný čas. Na svou matku nevzpomíná. Své prarodiče má velmi ráda a zdá se, že jí nic nechybí. Se svou matkou se nestýká. Nevyhledávají ji ani prarodiče. Domnívají se, že dcera nadále užívá drogy, ale její poměry neznají.

Paní Jiřina L. i její manžel jsou ve starobním důchodu. Ze svého příjmu se snaží zajišťovat pro svou vnučku vše potřebné.

Rozhovor s prarodiči

Paní Jiřina se vyjádřila, že *„dcera začala užívat drogy v mládí. Nikdy neplnila povinnosti matky. Byla na vykonávání rodičovských povinností velmi mladá a nezralá. To bylo důvodem proč soud svěřil vnučku do jejich péče. Při rozhovoru prozradila, že „pěstounskou péči vidí jako jedinou možnost, aby mohla vnučka vyrůstat u svých blízkých.“* V dnešní době s vnučkou často řeší situace, kdy si chce hrát, ale ona chce jít spát. Protože všichni okolo ní mají tablet, Kateřina ho chce taky. Uvedla, že *„oni s manželem si však myslí, že je to hloupost.“* Řeší situace, kdy si chce vnučka nalakovat nehty, ale oni jí to nechtějí dovolit. Prozradila, že od své vnučky často slyší, že nemá tak hezké oblečení, jako ostatní spolužačky apod. Ona s manželem si myslí, že to tak není. Paní Jiřina doslova uvedla, že *„vnučka má oblečení plné skříň.“* Připustila, že *„každá mají na danou věc prostě jiný názor.“* Dále paní Jiřina L. uvedla, že *„vnučka se bojí, že ji umístí do ústavního zařízení. S manželem se obávají, že zdravotní stav jim*

nedovolí vnučku v budoucnu vychovávat. Pak budou řešit otázku, co dál. Přestože nechtějí, vyvstává jim to na mysl.“

Paní Jiřina L. má svou vnučku velmi ráda, nikdy by jí do ústavního zařízení nedala. Sdělila, že *„má často výčitky, že ji nevychovává její matka. Je však ráda, že se Kateřina při příchodu do rodiny dobře adaptovala. Okamžitě si našla kamarády. Začala chodit ven a byla ráda, že má vlastní pokoj, místo, kde si může hrát. Nijak v novém prostředí nestrádala.“*

Paní Jiřina se domnívá, že při výchově své dcery udělala chybu a trápí jí to. Před vnučkou to nikdy nahlas nesdělila. Své obavy jí neřekla. Několikrát však v rozhovoru uvedla, že *„by byla raději, pokud by Kateřinu vychovávala její dcera a ona s manželem by měla klidné stáří. S manželem mají časté zdravotní problémy, které jim brání naplno vnučku vychovávat. Již nemají tolik energie. Potřebují častější odpočinek, aby načerpali nové fyzické a psychické síly.“*

Reakce paní Jiřiny L. na povinnost vzdělávání a spolupráci s ostatními institucemi byla spíše odmítavá. Vyjádřila se, že *„vzdělávat se nepotřebuje, protože má zkušenosti, které při vzdělávání pěstounů nezíská.“* Zatím nejsou situace, kdy by potřebovala pomoc ostatních institucí, ale přiznala, že *„když v budoucnu takové situace nastanou, možná je využije.“*

Protože jsou oba prarodiče Kateřiny L. ve starobním důchodu, zajímalo mě, jak jsou finančně zajištěni a jak zvládají pokrýt všechny potřeby své vnučky. Kromě starobního důchodu pobírají přídavek na dítě, dávky pěstounské péče. Odměnu pěstouna nemají. Paní Jiřina se vyjádřila, že *„odměna pěstouna by jim pomohla finanční situaci zlepšit.“* Paní Jiřina doslova uvedla, že to *„vidí to jako nevýhodu. Vzhledem k tomu, že klasičtí pěstouni odměnu pěstouna pobírají, je to diskriminující. Osobně se je to dotýká. Považují to za nešťastné řešení, které jim přináší mnoho nevýhod.“*

8.3 Případová studie č. 3 – prarodiče: Jarmila M. (55), Vladimír M. (60), nezl. Justýna (4)

Osobní anamnéza biologických rodičů Justýny

Biologická matka nezl. Justýny – Petra M. pocházela z fungující rodiny. Vždy byla svými rodiči – prarodiči Justýny – chráněna a snažili se, aby Petra měla vše, co potřebuje. I Petra vždy respektovala daná pravidla a regule, které byly v domácnosti nastaveny. Zlom začal v jejich šestnácti letech, kdy se začala pohybovat ve společnosti svých vrstevníků, kteří páchali trestnou činností. Po krátké době Petra M., aby zapadla do party, začala páchat trestnou činnost společně s ostatními vrstevníky. Brzy na to otěhotněla, projevovala se u ní výrazná labilita. Otěhotněla s kamarádem z party. Když porodila Justýnu, bylo jí 17 let. Byla sociálně nezralá. V běžné zdravé společnosti se neuměla pohybovat. Když se Justýna narodila, bylo jejímu partnerovi – otci nezl. Justýny – 18 let. Byl velmi mladý, sociálně nezralý o svou dceru neprojevoval zájem. Do rodného listu Justýny nikdy nebyl zapsán. Nikdy svou dceru neviděl. Nikdy se nepodílel na výchově své dcery.

Osobní anamnéza Justýny

Čtyřletá Justýna žila u své matky do 2 let. Její biologická matka se snažila o ni postarat, ale péči nezvládla. Justýna se svou matkou bydlela v nevyhovujících bytových a hygienických podmínkách. Matka ji často nechávala doma samotnou. Sousedé upozorňovali na její křik a pláč. Vždy bydlela bez otce. Nikdy ho nepoznala. Byl romského etnika, vyrůstal v dětském domově. Hned po jejím narození matku opustil. Babička – Jarmila M. všestranně svou dceru podporovala. Snažila se jí pomoci. Přesto nezabránila situacím, v nichž Justýna zůstávala doma sama nebo ji hlídaly dceřiny kamarádky více či méně spolehlivé. Postupem doby se projevovalo, že Petra o svou dceru péči nezvládne. Babička začala spolupracovat s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Na podnět orgánu sociálně-právní ochrany dětí si babička vzala svou vnučku do své péče. Začalo řízení o svěřeni Justýny do pěstounské péče. Nezl. Justýna byla svým prarodičům do pěstounské péče svěřena ve svých 2 letech. Babička nechtěla, aby došlo ke zpřetrhání vazeb mezi matkou a dcerou, proto se snažila o udržování kontaktu. Kontakty s matkou však postupem doby ustaly. Matka zcela ztratila o svou dcerou

zájem. Přijetí Justýny do rodiny prarodičů bylo bezproblémové. Jednalo se o přirozené prostředí, které bylo Justýně známé.

Současná rodinná situace nezl. Justýny

Nezl. Justýna v současné době žije u svých prarodičů – Jarmily M. a Vladimíra M. Společně žijí v bytě o velikosti 3+1 ve městě. V domácnosti prarodičů má nezl. Justýna svůj pokoj, kde si hraje a tráví volný čas. Ve svém okolí má spoustu kamarádů – svých vrstevníků. Se svou matku kontakt neudržuje.

Paní Jarmila je v invalidním důchodu III. stupně. Její manžel – Vladimír M. je starobní důchodce. Mají nízký příjem, přesto se snaží své vnučce zajistit vše potřebné. Se svou dcerou – matkou nezl. Justýny kontakt neudržují.

Rozhovor s prarodiči

V rozhovoru paní Jarmila uvedla, že *pěstounská péče byla pro ně jediným řešením situace. Jsou rádi, že mají vnučku ve své péči. Nikdy by ji nikam nedali. Při adaptaci na novou situaci nevnímala u vnučky žádné potíže. Byla spokojená, usměvavá. Prarodiče tuto změnu vnímali jako obohacení jejich života. Trpěli samotou a výčitkami, že vnučka nemá takovou péči, jakou by potřebovala. V zápětí se paní Jarmila vyjádřila, že „nebylo pro ně snadné, když dostali do výchovy malé aktivní dítě. Svou roli hrál věk. Cítili, že již nemají tolik energie, kolik by potřebovali. Ubývají jim fyzické i psychické síly, které jsou pro výchovu malého dítěte tolik potřebné. Často je trápily a dosud trápí obavy, že onemocní či zemřou a nebude se mít kdo o vnučku postarat. Naproti tomu jsou rádi, že mají vnučku ve své péči.“*

Prarodiče svou čtyřletou vnučku milují. Snaží se jí poskytnout, co je potřeba. Paní Jarmila prozradila, že se *„obává, že vnučka až vyroste, bude chtít poznat svou matku. Bojí se, aby byla ke své vnučce vždy spravedlivá a netrpěla vůči ní pocitem, že jí musí něco vynahradiť. Především se bojí, jak se vnučka bude chovat v pubertě.“* Paní Jarmila prozradila, že má zkušenost se svou dcerou. Sdělila, že *„přestože se jí snažili dát všechno, jejich výchova selhala“*. Bojí se, že jejich finanční situace jim nedovolí poskytnout vnučce takové materiální podmínky, které by jí mohla dát její matka, pokud by poctivě pracovala. Dále uvedla, že *„odměna pěstouna, která by jí dle předchozí legislativní úpravy náležela, by pomohla zajistit vnučce větší nadstandardní podmínky.*

Jejich situace by se zlepšila. S manželem mají pouze příjem z důchodu. Jejich finanční situace je pro ně velmi zatěžující a je spojena s mnohými překážkami. Vnučce nemohou koupit a zajistit zcela všechno.“ Zde je nutné poznamenat, že paní Jarmila je v invalidním důchodu, pobírá pouze velmi nízkou částku.

S paní Jarmilou bylo hovořeno i o pravidelném vzdělávání pěstounů. V rozhovoru prozradila, že *„nevidí v tom smysl. Je to pro ni zatěžující a na kurzu se nic nenaučí.“* Odmítavě se stavěla i k další spolupráci s ostatními institucemi. Konkrétně uvedla, že *„nepotřebuje poradit s výchovou své vnučky, protože ona ji zná nejlépe.“*

Závěr

Diplomová práce byla zaměřena na problematiku náhradní rodinné péče, konkrétně na oblast pěstounské péče, která je realizována příbuznými osobami. Problematika pěstounské péče realizované příbuznými osobami byla vybrána pro svou aktuálnost a právě proto, že zmíněná oblast je mi blízká. Setkala jsem se s ní při výkonu svého povolání a i nadále sleduji nové trendy a vývoj uvedené oblasti. **Cílem** mé diplomové práce bylo shromáždit informace o příbuzenské pěstounské péči a pohlédnout na úskalí, specifika a pozitiva pěstounské péče realizované příbuznými osobami.

Diplomovou práci jsem rozdělila do dvou částí – na teoretickou a praktickou. Teoretickou část tvoří kapitoly zaměřené na rodinu, náhradní výchovu, konkrétně na její formy, vývoj a legislativní začlenění. Blíže jsem popsala realizaci pěstounské péče po roce 2013 včetně jejího finančního zajištění. Pozornost jsem věnovala výkonu pěstounské péče vykonávané příbuznými osobami. Zabývala jsem se péčí prarodičů, důvody vzniku příbuzenské pěstounské péče, jejími specifiky. Poslední kapitola teoretické části diplomové práce poukázala na výhody a nevýhody příbuzenské pěstounské péče, rizika, které s výkonem pěstounství příbuznými osobami souvisí.

Praktická část obsahuje popis výzkumného šetření, kterým jsem zjišťovala informace o příbuzenské pěstounské péči prostřednictvím rozhovorů s příbuznými pečujícími o dítě v pěstounské péči i se sociálními pracovníky. Protože získané údaje o příbuzenské pěstounské péči nejde kvantifikovat a příslušnou problematiku jsem chtěla popsat do hloubky, využila jsem kvalitativního výzkumu. Kvalitativní šetření je vhodné pro zachycení reality, jejího popisu a zároveň zprostředkovává hlubší porozumění problému. Protože jsem potřebovala popsat, jak probíhá příbuzenská pěstounská péče, jaká úskalí vidí prarodiče ve vztahu ke svým svěřeným dětem zvolila jsem techniky v jeho rámci. Zvolila jsem polostrukturovaný rozhovor. Protože jsem potřebovala získat co největší množství názorů na příbuzenskou pěstounskou péči, proto jsem při kontaktu se sociálními pracovníky využila hloubkový rozhovor. Pro detailní zachycení složitosti případu jsem vše doplnila případovou studií, při jejíž analýze jsem se zaměřila na hledání určitých shod, které jsem hodlala dále v rámci svého výzkumného šetření sledovat.

V úvodu výzkumného šetření jsem si položila otázku: Jaká úskalí a pozitiva výkon příbuzenské pěstounské péče přináší? Vybranými respondenty byly dvě skupiny respondentů – prarodiče, kteří vychovávají své vnuky a sociální pracovníci tří oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Ze závěrů výzkumného šetření vyplynulo, že největší úskalí vlastní příbuzenské pěstounské péče zkoumaní respondenti pečující o dítě v pěstounské péči vidí ve své ekonomické situaci, zdravotním stavu, v odlišném pohledu na danou věc, kdy se jedná o mezigenerační spory pramenící z tzv. mezigenerační propasti. Ze závěrů rozhovorů s druhou skupinou respondentů, kterou byli vybraní sociální pracovníci vyplynulo, že úskalím je i nezvládnutí role vychovatele, kdy prarodiče jsou více právě prarodiči než vychovateli. Projevily se potíže zvládnout rodičovskou roli a nezaměňovat ji s rolí prarodičovskou. Naopak se respondenti vyjadřovali pozitivně o svých životních a osobních zkušenostech, které při výchově svých vnuků využijí. Rovněž vyzdvihovali znalost přirozeného prostředí při příchodu dítěte do nové rodiny, to že dítě zůstalo ve své příbuzné rodině. Rodinné prostředí jim pomohlo se lépe adaptovat na nové prostředí. Z vyhodnocení rozhovorů vyplývá, že na příbuzenskou pěstounskou péči je pohlíženo poněkud pozitivně a závěry byly stanoveny v souladu teoretických poznatků, kdy za nevýhodu či taky úskalí příbuzenské pěstounské péče jsou považovány nedostatečné výchovné schopnosti či nedostatek síly a zdraví. Naopak za pozitivní je v souladu s teoretickými závěry považován dlouhodobý vztah mezi dítětem a příbuzným či zachování rodinné identity.

Diplomovou práci jsem zpracovala na základě prostudování odborné zahraniční i tuzemské literatury, ale i dalších dostupných zdrojů. Dalším důležitým aspektem ke zpracování mé diplomové práce bylo zpracování výzkumného šetření, které bylo popsáno v praktické části diplomové práce. Zmapovala jsem příbuzenskou pěstounskou péči z pohledu prarodičů, kterých se tato problematika osobně týká. Závěry diplomové práce není možné zobecnit na celou populaci, protože účastníky výzkumu byli pouze prarodiče vybraného regionu. V tomto případě se jednalo o Ostravsko – Karvinský region. V praxi by výsledky mé diplomové práce mohly přispět k diskusi a k argumentaci. Mohly by také pomoci k rozšíření informovanosti veřejnosti o příbuzenské pěstounské péči a také ukázat na její úskalí i pozitiva.

SEZNAM ZDROJŮ A LITERATURY

1. Brandejsová, V., Benešová, L. (2004). Časté dotazy. In Kovařík J. a kol., *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál.
2. Bubleová, V. (2013). *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.
3. Bubleová, V., Benešová, L. (2006). *Adopce.com: průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.
4. Bubleová, V., Frantíková, J. a Vančáková, M. (2011). *Základní informace o pěstounské péči a poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.
5. Bubleová, V., Novák, O., Vágnerová M., Paleček J., Matoušová – Šmídová, O., Vyskočil, F. (2014): *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí*. Středisko náhradní rodinné péče, Spolek.
6. Dunovský, J. (1986). *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum.
7. Dunovský, J. (1999). *Sociální pediatrie*. Praha: Grada Publishing.
8. Dvořáček, J. (2009). *Kompendium pedagogiky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta.
9. Farmer, E., Moyers, S. (2008). *Kinship Care: Fostering Effective family and friends placements*. London: Jessica Kingsley Publishers.
10. Farmer, E., Selwyn, J., Meakings, S. (2013). Other children say you're not normal because you don't live with your parents'. Children's views of living with informal kinship carers: social networks, stigma and attachment to carers. *Child & Family Social Work*. 2013, č. 18, s. 25-34.
11. Gabriel, Z., Novák, T. (2008). *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada Publishing.
12. Gibbs, P., Müller, U. (2000) Kinship foster care moving to the mainstream: Controversy, policy, and outcomes. *Adoption quarterly*. 2000, č. 4., s. 57-67.
13. Goodyer A., (2011). *Child-Centred Foster Care A Rights-Based Model for Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers.
14. Hanušová, L., Jeníčková, N., Uhlířová, V. (2009). *Problematika příbuzenského náhradního rodičovství*: konferenční příspěvek Mezinárodní konference Problémy současné rodiny a náhradní rodinná péče.
15. Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

16. Holowczaková, Š. (2009). *Náhradní rodinná péče*. Na Opavsku (nepublikovaná bakalářská práce). Opava: Slezská univerzita v Opavě.
17. Jirásková, V. (2005). *Mezigenerační porozumění a komunikace*. Praha: Eurolex Bohemia.
18. Kafka, D. (2013). Proces transformace se dostal na národní úroveň a zapojily se do něj všechny kraje. *Sociální práce/Socialná práca*, č. 1, s.23.
19. Kraus, B. (2013). Rodina v procesech transformace společnosti. *Kontakt*, XV/4, s. 422-430.
20. Kraus, B., Poláčková, V. (2001). *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido.
21. Langmeier, J., Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing.
22. Langmeier, J., Matějček. (2011). *Psychická deprivace v dětství*. Univerzita Karlova: Karolinum.
23. Matějček, Z. (1992). *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN.
24. Matějček, Z. (1994). *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál.
25. Matějček, Z., Benešová, L., Bubleová, V., Kolouchová, J., Kovařík, J. (2002). *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál.
26. Matějček, Z., Bubleová, V., Kovařík, J., Severová, J., Vágnerová, M. (1999). *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál.
27. Matějček, Z., Dytrych, Z. (1999). *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing.
28. Matoušek, O. (2010). *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál.
29. Matoušek, O. (2003). *Slovník sociální práce*. Praha: Portál.
30. Matoušek, O., Matoušková, A. (2011). *Mládež a delikvence*. Praha: Portál.
31. Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing.
32. Reichel, J. (2008). *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Grada Publishing a.s.
33. Ryšávková, V., Benátčáková P., Korbel, F., Prudíková, D. (2014). *Nový občanský zákoník úplně pro všechny*. Praha: Grada Publishing.
34. Sobotková, I. (2003). *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: MPSV
35. Škoviera, A. (2007). *Trendy náhradnej výchovy*. Bratislava: Petrus.
36. Špatenková, N., Ševčík, D. (2011) *Domácí násilí. Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál.

37. Šporcová, I., Winkler, J. (2003). Potřeby dítěte v náhradní rodinné péči. *Sociální práce/Socialna práca*, č. 21, s. 65.
38. Strauss, A, Corbinova, J. (1999): *Základy kvalitativního výzkumu*. Brno: Nakladatelství Albert
39. Temple – Plotz, L., Stricklett, T., Baker, Ch., Sterba, M. (2002). *Practical Tools for Foster Parents*. United States of America: Boys Town Press.
40. Uhlířová, V., Hrdinová, A., Krupičková, L., Hanušová, P., Štětková, P., Petranová, J. (2010). *Děti ve výchově příbuzných*. Říčany: Rozum a cit.
41. Veselá, R., Hrušáková, M., Padrnos, J., Schelle, K., Zezulová, J., Štefancová, D. (2005). *Rodina a rodinné právo historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia.
42. Výrost, J. (1998). *Aplikovaná sociální psychologie*. Portál, Praha.
43. Zezulová, D. (2012). *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál.
44. Ziminski, J. (2007). Systemic practice with kinship care. *Journal of Social Work Practice*. 2007, č. 21., 239-250.

Internetové zdroje

1. Adopce.com (2010): Projekt náhradní rodinné péče. [on line]. Dostupné 10.11. 2014 z <http://www.adopce.com/informace/zakladni-pojmy/#osvojeni>
2. Adopce.com (2010): Hostitelská péče. [on line]. Dostupné 30.11. 2014 z <http://www.adopce.com/pestounska-pece/hostitelska-pece/>
3. Adopce.com (2010): Informace o náhradní rodinné péči. [on line]. Právní úprava náhradní rodinné péče v ČR. Dostupné 30.11.2014 z http://www.nahradnirodina.cz/informace_o_nahradni_rodinne_peci
4. Adopce.com (2010): Informace o náhradní rodinné péči. Základní pojmy. [on line]. Dostupné 21.2.2015 z <http://www.adopce.com/informace/zakladni-pojmy/>
5. Bezplatná právní poradna (2014): Náhradní výchova dětí – osvojení, pěstounství, poručenství, svěřeni. [on line]. Dostupné 15.2.2015 z <http://www.bezplatnapravniporadna.cz/online-zdarma/ruzne/pestounstvi-osvojeni-adopce-informace/10089-nahradni-vychova-deti-osvojeni-pestounstvi-porucenstvi-svereni.html>

6. Child Welfare Information Gateway (2013). Placement of Children with Relatives. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Children's Bureau. [online]. Dostupné 26.12.2014 z <https://www.childwelfare.gov/pubPDFs/placement.pdf>
7. Česká televize (2013 - 2014): Už rok pomáhají profesionální pěstouni s péčí o děti [on line]. Dostupné 30.11.2014 z <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/254882-uz-rok-pomahaji-profesionalni-pestouni-s-peci-o-deti/>
8. Dobrá rodina (2014-2015): Stát a zákony. [on line]. Dostupné 10.11. 2014 z <http://www.dobrarodina.cz/chci-se-stat-pestounem-nebo-osvojitelem/stat-zakony>
9. Klimeš, J. (2005). Pěstounská péče na přechodnou dobu. [on line]. Dostupné 21.2.2015 z http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/prechodna_pp_recenze.html
10. Klimeš, J. (2013): Mění se potřeby dítěte náhradní rodinné péči. [on line]. Dostupné 21.1.2015 z http://www.klimes.us/media/jeronym_klimes_vyvojove_faze_nrp_jihlava_2013-05-09_clanek.pdf
11. MPSV (2013): Formy náhradní rodinné péče. [on line]. Dostupné z 22.1.2015 <http://www.mpsv.cz/cs/14501>
12. MPSV (2013): Sociální reforma. [on line]. Dostupné 4.12.2014 z http://www.mpsv.cz/files/clanky/14871/brozura_Pestounske_davky_2013.pdf
13. MPSV (2013): Statistiky. [on line]. Dostupné 21.2.2015 z <http://www.mpsv.cz/cs/7260>
14. MŠTM (2013-2015): Záměr koncepce řízení a rozvoje školských zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a preventivně výchovné péče zřizovaných MŠMT na období 2014 – 2020. [on line]. Dostupné 3.4.2015 z <http://www.msmt.cz/file/34169/>
15. Nadační fond J&T (2014): Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte, Metodická příručka. [on line]. Dostupné 27.12.2014 z <http://valika.cz/wp-content/uploads/2014/05/publikace-158.pdf>
16. Nový občanský zákoník (2013-2015): Rodinné právo. [on line]. Dostupné 19.2.2015 <http://obcanskyzakonik.justice.cz/rodinne-pravo/konkretni-zmeny/osvojeni-nezletileho/>

17. Občanské sdružení Rozum a Cit (2011): Rodinám, které vychovávají děti svých příbuzných, se nedostává potřebná podpora. [on line]. Dostupné 19.2.2015 z http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/rodinam-ktere-vychovavaji-deti-svych-pribuznych-se-nedostava-potrebna-podpora?add_disc=1
18. Opatrovnictví a adopce (2010): Opatrovnictví. [on line]. Dostupné 24.2.2015 z <http://irenamauranovotna.blog.idnes.cz/c/150076/Opatrovnictvi-a-porucenstvi.html>
19. Pěstouni (2009): Podrobněji o formách náhradní rodinné péče [on line]. Dostupné 23.11.2014 z <http://www.pestouni.cz/poradna/infoonrp/cz/podrobneji-o-formach-nahradni-rodinne-pece/>
20. Pěstounská péče na přechodnou dobu (2009): Pěstounská péče na přechodnou dobu. [on line]. Dostupné 30.11.2014 z http://www.dolnizandov.cz/e_download.php?file=data/editor/mini21cs_3.pdf&original=Pestounska_pece_na_prechodnou_dobu.pdf
21. Pěstounská péče (2015): Pěstounská péče. [on line]. Dostupné 21.02.2015 z <http://www.detipatridomu.cz/pestounska-pece/>
22. Středisko náhradní rodinné péče (2013): Náhradní rodinná péče. [on line]. Dostupné 21.2.2015 z http://www.nahradnirodina.cz/nahradni_rodinna_peceI
23. Středisko náhradní rodinné péče (2013): Teoretické pojetí náhradní rodinné péče. [on line]. Dostupné 18.11.2014 z http://www.nahradnirodina.cz/uvod_teoreticke_pojeti_nahradni_rodinne_pece
24. Středisko náhradní rodinné péče (2013): Právní úprava náhradní rodinné péče. [on line]. Dostupné 19.2.2015 z http://www.nahradnirodina.cz/pravni_uprava_nahradni_rodinne_pece_v_cr
25. Šance dětem (2014): Příbuzenská pěstounská péče. [on line]. Dostupné 7.12.2014 z <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/dite-mimo-vlastni-rodinu/pestounska-pece/pribuzenska-pestounska-pece.shtml#nemohou>
26. The Children's Society (2012): The Good Childhood Report 2012: A review of our children's well-being. [on line]. Dostupné 30.11.2014 z <http://www.childrensociety.org.uk/what-we-do/research/well-being/publications/good-childhood-report-2012>